

GAMLE HUS DA OG NÅ

2004–2009

Status for SEFRAK-registrerte bygninger
Holmestrand kommune
Vestfold fylke 2009
2. omverv

Forside: Hvitsteinbakken, foto KMK 2009

Illustrasjoner: Med unntak for fotografier fra SEFRAK-registreringen er alle foto tatt av Kulturminnekompaniet (KMK) år 2004 og 2009. Svarthvitt foto er fra SEFRAK-registreringen om ikke annet er nevnt.

Trykk: Allkopi, Oslo 2010

Forord

Riksantikvaren gjennomfører systematiske kontrollregistreringer av SEFRAK-registrerte hus for å observere tap og endringer av bygninger eldre enn før 1900. Oversikt over denne mangfoldige bygningsmassen utgjør et viktig grunnlag med tanke på framtidige fredninger. Overvåkingsresultatene gir opplysninger om presset på den eldre bygningsmassen, og vil kunne gi grunnlag for å sette inn målrettede tiltak som istandsetting og vedlikehold.

Kontrollregistreringen knytter seg til nasjonalt resultatmål 1: "Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, skal minimaliseres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 % årlig." Det overvåkes i alt 18 kommuner, og hver kommune kontrollregistreres på nytt etter 5 år. Første syklus (omdrev) ble avsluttet i 2004. Andre omdrev avsluttes i 2009.

Kulturminnekompaniet har siden år 2000 på oppdrag fra Riksantikvaren gjennomført kontrollregistreringene i de utvalgte kommunene fram til avslutning av andre omdrev. I 2009 ble ca. 2900 bygninger i kommunene Sarpsborg, Holmestrand, Bø og Samnanger kontrollert.

Rapporter fra de tidligere kontrollregistreringene er tilgjengelige på Riksantikvarens nettsider www.riksantikvaren.no.

August 2010

Unni Broe og Solrun Skogstad

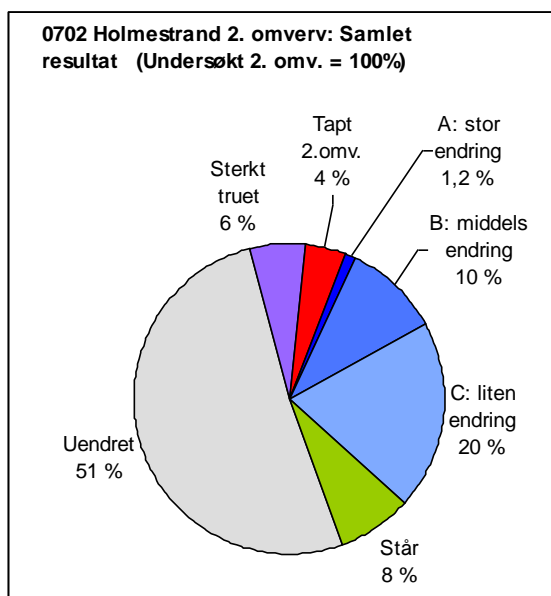
Innhold

0	SAMMENDRAG	6
0.1	Kvantitative forandringer	6
0.2	Kvalitative forandringer	7
0.3	Årsak til tap og endring	8
0.4	Saksbehandling, bruk av SEFRAK-registeret m.m.	8
1	OM PROSJEKTET	9
1.1	Riksantikvaren og miljøovervåking (MOV)	9
1.1.1	Miljømål	9
1.1.2	SEFRAK.....	9
1.1.3	Miljøovervåkingens gjennomføring	9
1.1.4	Undersøkte SEFRAK-data	10
1.1.5	Parametere for MOV-undersøkelsen.....	12
2	GRUNNLAGSMATERIALET FOR MOV-UNDERSØKELSEN 2009	14
2.1	De fire utvalgte kommunene til MOV-undersøkelsen 2004–2009	14
2.1.1	Undersøkte bygninger 2004–2009	14
2.2	Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen i Holmestrand 2009	15
2.2.1	Antall undersøkte hus	15
3	RESULTAT	16
3.1	Tap	16
3.1.1	Tap – samlet oversikt	16
3.1.2	Tap – samfunnssektor og sosial miljøsammenheng	17
3.1.3	Tap – bygningstyper	18
3.1.4	Tapsårsaker.....	19
3.2	Endringer av gjenstående bygninger	22
3.2.1	Endringer – samlet oversikt.....	22
3.2.2	Endring – bygningstyper	23
3.3	Tilstand	32
3.3.1	Tilstand – samlet oversikt.....	32
3.3.2	Tilstand – sosial miljøsammenheng	32
3.3.3	Tilstand – bygningstyper	33

4	GEOGRAFISKE VARIASJONER	35
4.1	Tap og geografiske variasjoner	35
4.1.1	Tap – områder	35
4.1.2	Tap – tettbygd/spredtbygd	35
4.2	Endringer og geografiske variasjoner	36
4.2.1	Endring – områder	36
4.2.2	Endring – tettbygd/spredtbygd	36
4.3	Tilstand og geografiske variasjoner	37
4.3.1	Tilstand – tettbygd/spredtbygd	37
4.3.2	Tilstand – tettbygd/spredtbygd	37
5	UTVIKLING OG TENDENSER.....	38
5.1	Hovedtrekk ved kommunens utvikling	38
5.1.1	Folketall og bosettingsmønster	38
5.1.2	Kulturminner i plansammenheng	38
5.2	Tendenser i trusselbildet.....	43
6	SAMLET RESULTATOVERSIKT MOV 2009.....	47
6.1	Kvantitative forandringer samlet 2009	47
6.2	Kvalitative forandringer	49
6.2.1	Bestandsutviklingen i forhold til sosial miljørammenheng	49
6.2.2	Bestandsutviklingen i forhold til bygningstyper	51
6.2.3	Tapsårsaker.....	52
KILDER.....		54
VEDLEGG 1. ANDRE OMVERV. BYGNINGSTYPER: TAP – ENDRING – TILSTAND.....		56
VEDLEGG 2. ANDRE OMVERV. REGISTRERINGSKRETSER: TAP - ENDRING – TILSTAND		57
VEDLEGG 3. KART OVER HOLMESTRAND		58

0 Sammendrag

0.1 Kvantitative forandringer

Nøkkeltall Holmestrand: Mellom 2004 og 2009 har 17 hus, dvs. 3,9 % av de undersøkte bygningene gått tapt. Det tilsvarer et årlig tap på 0,8 % og er litt høyere enn ved 1. omv.

MOV-undersøkelsen i Holmestrand 2009 omfatter 431 hus. Disse tar utgangspunkt i de gjenstående bygningene fra undersøkelsen i 2004.

Ca. 25 bygninger er så sterkt truet på grunn av dårlig teknisk tilstand at de er rivingstruet. Det tilsvarer en prosentandel på ca. 6 av de undersøkte i 2009. Det er litt høyere enn i 2004, også i antall. Kun tre hus med status "truet" fra 2004 er nå blant de tapte.

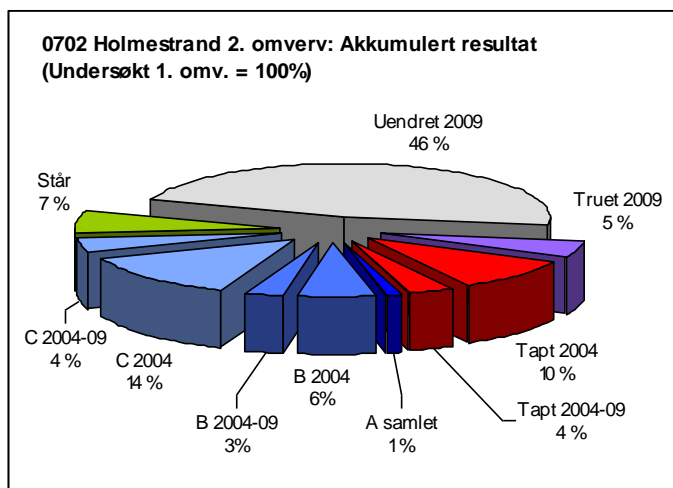
5 hus (1 %) er så sterkt ombygde at de er vanskelige å kjenne igjen – endringstype A. Det er likt med 2004.

I 2009 utgjør tallene for tapt, stor endring (endringstype A) og sterkt truet en samlet bolk på ca. 11 % av de undersøkte bygningene 2009. Det er litt lavere enn i 2004.

Samlet er 135 hus endret siden SEFRAK-registreringen (1991–92), inkludert endringstype A. Det tilsvarer ca. 33 % av de undersøkte i 2009. Ca. 37 flere hus enn i 2004 har nå status som endret. Men da noen i gruppen fra 2004 er revet eller har skiftet status, er det reelle tallet nye endrete noe større. De nye endrete fordeler seg mellom endringstype B og C med en liten overvekt på type C.

I 2009 sto 47 % av de undersøkte husene i tilnærmet samme stand som ved SEFRAK-registreringen, og disse var ikke spesielt truet av dårlig teknisk tilstand.

Andelen klassifisert som "Står", dvs. med endringsstatus ukjent, er 8 %. Prosentandelen er litt høyere enn i 2004.

Tar man utgangspunkt i de opprinnelige bygningene som ble undersøkt i 1. omv., er akkumulert tap i 2009 13 % – mot 10 % i 2004. Tilsvarende er akkumulert andel tapte, truete og endringsgruppe A nå 19 % – mot 14 % i 2004.

0.2 Kvalitative forandringer

Med et årlig tap på 0,79 % ligger Holmestrand i det lavere sjiktet av kommunene som undersøkes for 2. omverv. Men det gjennomsnittlig årlige tapet er litt høyere enn det var mellom SEFRAK-registreringen i 1991–92 og 1. omverv i 2004 (0,75 %). Sett under ett har det ikke vært noen synkende tendens til at hus går tapt. Tallgrunnlaget er imidlertid noe lite fordelt på enkelte parametere, og endringer med få hus gir store utslag.

Resultatet viser likevel et mønster som kan knyttes til utviklingen i perioden. Noen av trendene som kom fram ved undersøkelsen for 1. omverv forsterkes, andre avviker. Tap, endring og tilstand slår fortsatt ulikt ut sett ut fra samfunnssektor, sosial miljøsammenheng, hustyper og geografi. Sammensettingen i kulturminnebestanden er under endring.

Den viktigste forskjellen fra 1. omverv gjelder hvordan "byen" og "småårsbebyggelsen i forstedene" kommer ut.

Ved 2. omverv slår tapene sterkere ut for parametere som er knyttet til typiske bynæringer. Næringsdrivende utenom primærnæringen har høyere tap enn bondestanden. Tap av hus for handel, samferdsel og bosetting uten spesiell næringstilknytting ligger over gjennomsnittet. Det er særlig bybrannene i perioden som påvirker dette resultatet. Tapet av seks hus i den gamle byen setter spor i materialet. Flere av husene hørte også til det eldste sjiktet bybebyggelse. Resultatet viser en negativ utvikling for den del av kulturminnebestanden som dokumenterer Holmestrands gamle byhistorie.

Husmannsplassene hadde en relativt stor andel av tapene ved 1. omverv, ingen nå. De tapene vi finner i "småårsbebyggelsen" er knyttet til arbeidsmiljøene og samlet ligger segmentet godt under gjennomsnittet. Andelen som er i dårlig stand er heller ikke spesielt høy. Men igjen gjelder at det i denne kategorien først og fremst er bolighusene som er tapt, mens det i andre sosiale miljøer dreier seg om et større spekter av hus. Når bolighusene forsvinner, forsvinner også som oftest de siste rester etter plassen.

Mange av arbeider- og husmannsplassene i Holmestrand-materialet er registrert i forstedene. Undersøkelsene for 1. omverv fortalte om en utstrakt sanering av småårsbebyggelsen i forstedene, i form av riving og endringer. De mest markante endringene i tettbebyggelsen sett under ett mellom SEFRAK-registreringen (1991–92) og 1. omverv i 2004 var det forstedene som sto for. Fortsatt "skjer det mye" i disse miljøene, men det er få tap her nå. Fullføring av påbegynte oppussingsprosjekter siden sist og fortetting med nyere "tilpassede" hus er det som peker seg ut i forstedene i den siste perioden.

Samlet tap for landbruksbebyggelsen ligger nå litt under gjennomsnittet. Ved 1. omverv kom landbruksbebyggelsen dårligst ut på alle parametrene. Bak resultatet for 2009 ligger det relativt sett større tapet i byen, men også at denne gangen er det ingen driftsbygninger som har gått tapt, og færre våningshus på gårdsbruk. Men fortsatt ligger de mindre uthusene i gårdstunet på toppen i tapoversiktene, og tar man med hus i dårlig stand, er det en overvekt av jordbruksbebyggelse av alle typer hus. Prognosene framover for dette segmentet er derfor ikke spesielt gode. Og når det gjelder driftsbygningene i jordbruket var desimeringen kommet lang ved SEFRAK-registreringen, det er få igjen "å ta av".

Det er fortsatt bolighusene som blir mest endret. Bolighusene har flest nye eksempler på de mest omfattende endringstypene, og det er en overvekt av disse i bymiljøene. Det er som sist stor variasjon i hvordan bolighusene blir tilbygd. I forhold til antall registrerte har bolighus i småårsbebyggelsen en stor relativ andel av de mest ombygde.

Ved stadig flere endringer av bolighus, enten det gjelder utvidelse eller bare oppussing, blir tilbakeføring til eldre stiluttrykk mer vanlig – i streng eller tillempet form.

0.3 Årsak til tap og endring

Ny arealbruk er den viktigste grunnen til at hus har gått tapt i Holmestrand siden 2004 og står bak halvparten av alle tapene. Deretter kommer brann med 29 %. Samlet forklarer disse litt over 3/4 av tapene. Deretter kommer forfall/opprydding.

Sammenlignet med 1. omverv gjør segmentet med brann som tapsårsak et markant innhogg. Bak tallene ligger de store bybrannene som i 2006 og 2007 tok med seg flere hus. Det er disse som trekker byen opp på tapoversikten. Litt over halvparten av tapene i byen skyldes brannene. Øvrige tap i byen er likt fordelt på ny arealbruk og forfall.

Ny arealbruk som primær tapsårsak fordeler seg på byen og omegn, men med færrest i byen. Det er likevel flest fra tettstedene i dette segmentet.

Forfall som primær tapsårsak er likt fordelt på tettstedsmiljøer og landlige områder

0.4 Saksbehandling, bruk av SEFRAK-registeret m.m.

Holmestrand kommune har hatt kopier av SEFRAK-skjemaer og kartmaterialet siden registreringen ble gjennomført. Det har vært etablert praksis å sjekke registeret ved byggesak- og plansakbehandling. I tillegg har SEFRAK-opplysningene vært tilgjengelige digitalt gjennom GAB/Matrikkel-registeret.

Det har vært rutine å sende rivesøknader og endringsforslag til uttalelse hos kulturvernmyndighetene, men med noe ulik praksis for byen under fjellet og bygda på plataet. Dette har vært gjennomført mer konsekvent for byen.

Holmestrand knyttet seg tidlig til et AREALIS-samarbeid med fylkesmannen i Vestfold og nabokommuner. Digitale temakart med bl.a. SEFRAK-data har vært tilgjengelige for kommunens saksbehandlere fra 1998. I 2004 ble det besluttet å videreutvikle AREALIS-verktøyet for bl.a. å styrke brukervennlighet og tilgjengelighet – også for allmennheten på nettet. Dette under prosjektet "Arealis i full skala – Vestfold fylke". Det fungerer nå som "Kartportal for 12-kommunesamarbeidet i Vestfold", der kulturminner inkludert SEFRAK-registreringene er ett av mange tema.

1 Om prosjektet

1.1 Riksantikvaren og miljøovervåking (MOV)

Miljøforvaltningens definisjon av miljøovervåking er: Miljøovervåking er en systematisk innsamling av data ved hjelp av etterprøvbare metoder, om mulig basert på en hypotese om sammenhengen mellom årsak og virkning.

Gjennom miljøovervåking vil Riksantikvaren: Følge med i kvantitative og kvalitative endringer i kulturminner og kulturmiljø, og vurdere effekten av tiltak i forhold til bestandsutvikling, tilstand og representativitet.

Riksantikvaren har i sin strategi slått fast at "RA skal forholde seg aktivt til den løpende samfunnsutviklingen gjennom offensiv kunnskapsutvikling, bred samfunnskontakt og god oversikt over sentrale endringsprosesser og deres konsekvenser."

Med et bredere tallmateriale fra systematiske undersøkelser vil man kunne stille prognoser for hvor stor del av bestanden som vil forsvinne i løpet av en gitt tid. Disse dataene vil kunne danne grunnlag for politisk handling med sikte på vern.

1.1.1 Miljømål

Kontrollregistreringen knytter seg til nasjonalt resultatmål 1: "Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller skal minimaliseres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 % årlig."

1.1.2 SEFRAK

I 1970 ble det tatt initiativ til en landsomfattende registrering av faste kulturminner i Norge. Feltarbeidet kom i gang i form av prøveprosjekter i 1973. Registreringen ble først ledet av et eget sekretariat, "SEkretariatet For Registreringen Av faste Kulturminner i Norge", forkortet til SEFRAK. Arbeidet ble konsentrert til i hovedsak å omfatte bygninger og rester av bygninger eldre enn år 1900 (med en del lokale unntak). I 1989 ble sekretariatet oppløst og dets ansvarsområde overført til Riksantikvaren, men navnet SEFRAK ble beholdt som en betegnelse på det registeret som ble bygd opp. SEFRAK-registreringene ble i hovedsak avsluttet omkring 1995. Da var det ved hjelp av standardiserte skjema registrert over 515 000 objekter. (Av disse var ca 20 000 miljøregistreringer og "andre minner enn hus".)

Ved et samarbeid mellom Statens kartverk og Riksantikvaren ble opplysningene fra bygningsdelen av SEFRAK koblet sammen med bygningsdelen i GAB-registeret. GAB-registeret var den gang det nasjonale registeret for grunneiendommer, adresser og bygninger. I løpet av 2009 skal alle landets kommuner ta i bruk Matrikkelen som det offisielle registeret for eiendom, bygning og adresse. Matrikkelen erstatter GAB-registeret, men SEFRAK-dataene følger med inn i det nye systemet.

1.1.3 Miljøovervåkingens gjennomføring

I 1994 ble SEFRAK-registreringen fra 1973–74 i Nittedal kommune i Akershus som første kommune kontrollert. Utover 1990-tallet kom det i stand andre mindre overvåkingsprosjekter med kontroll av tidligere registrerte kulturminner – fornminner og bygninger. I 2000 fikk Riksantikvaren for første gang øremerkete midler for miljøovervåking, og siden 2001 er miljøovervåking en fast bestanddel i Riksantikvarens virksomhet.

Systematisk kontrollregistrering av SEFRAK-registrerte hus begynte i 2000, og det overvåkes i alt 18 kommuner. Hvert år kontrolleres utviklingen i fire kommuner, og hver kommune kontrolleres på nytt

etter 5 år. De 18 kommunene er (1. omdrevsår i parentes): Nord-Aurdal, Gjerstad, Fræna og Kautokeino (2000); Sandnes, Eidskog, Skjåk og Saltdal (2002); Melhus, Snåsa, Flora og Vega (2003) og Sarpsborg, Holmestrand, Bø og Samnanger (2004) – dertil Tromsø (2001). Første omdrev av kontrollregistreringen ble avsluttet i 2004. Det er utarbeidet rapporter med resultat fra undersøkelsen for hver kommune – "Gamle hus da og nå".

SEFRAK-registreringen i de fleste av de undersøkte kommunene strakk seg over et langt tidsrom, fra midten av 1970-tallet til 1990-tallet. Det er derfor vanskelig å finne sammenlignbare tall for desimeringstakt og endringstakt i kommunene ut fra materialet for først omdrev. Gjennom andre omdrev er det tanken at man ved å kontrollere situasjonen over en gitt periode på 5 år, vil få et sikrere materiale for å vurdere og sammenligne bestandsutviklingen i de ulike kommunene.

Andre omdrev startet i 2005 med Nord-Aurdal, Gjerstad, Fræna og Kautokeino. I 2006 ble Tromsø undersøkt for andre gang. Samme år ble Nittedal på ny trukket inn og kontrollregistrert. I 2007 ble Eidskog, Skjåk, Sandnes og Saltdal undersøkt for andre gang, og i 2008 Flora, Vega, Melhus og Snåsa. I 2009 var turen kommet til Sarpsborg, Holmestrand, Bø og Samnanger.

I 2010 begynner det tredje omverv, hvor de utvalgte kommunene kontrolleres på nytt.

1.1.4 Undersøkte SEFRAK-data

Utgangspunktet for MOV-undersøkelsen har vært å se om de SEFRAK-registrerte bygningene fremdeles står, og om de er endret siden førstegangs-registreringstidspunktet. I feltarbeidet har prosjektet benyttet kartutplott som er produsert hos Riksantikvaren og papirkopier av SEFRAK-skjemaene. De innsamlede dataene er lagt inn i en database som har utgangspunkt i et ekstrakt av SEFRAK-opplysningene i Matrikkelen.

I tillegg til å undersøke de rent kvantitative forandringer i kulturminnebestanden – hvor mange som er tapt og endret – har det vært et mål å se på mulige kvalitative forandringer: Hva slags følger tap og endringer har fått for det kulturhistoriske innholdet og representativiteten i kulturminnebildet som helhet. Med utgangspunkt i strukturen i SEFRAK-registeret har man valgt ut noen aspekter som er undersøkt nærmere, det gjelder samfunnssektor, sosial miljøsammenheng, hustyper, alder, samt geografiske variasjoner innen kommunene.

Hustypebetegnelse som er brukt i MOV-undersøkelsen (og lagt inn i databasen) representerer en grovsortering som er gjort for MOV-undersøkelsen. Tanken er at undergruppene forenkler oversikten, samtidig som inndelingen tar vare på typiske trekk ved eldre byggeskikk – med egne hus for et variert sett med arbeidsoppgaver, funksjoner og utnyttelsen av ulike ressurser i landskapet. Betegnelser som brukes er standardiserte, da de lokale betegnelser varierer.

For at den grafiske framstillingen skal være lesbar, er de fleste hustypene igjen inndelt i større grupper. Gruppene som grafene er bygd på, vises med uthevet skrift i tabellen som følger. For oversikt over resultatene fra MOV-undersøkelsen fordelt på de enkelte hustypene, viser vi til tabeller i vedlegg til hver kommunerapport.

Bolighus/våningshus**Mindre uthus i/nær tunet**

Sidebygning
 Stabbur/loft
 Andre mindre uthus i/nær tunet
 Uthus knyttet til bolig/bygård

Driftsbygninger i tunet

Fjøs, stall, låve (enkelstående, også i rekke)
 Driftsbygning (enhetsbygningen)

Hus i utmark/seter

Utløe, sommerfjøs
 Kvern, sag
 Koie
 Andre hus i utmark
 Seterstue/seterbu/sel
 Seterløe
 Seterfjøs
 Andre hus på setra

Bygård**Naust, sjøhus, fyr m.m.**

Naust
 Sjøhus
 Rorbu
 Fyr m.m.

Andre hustyper

Næringsbygg (meieri, industri, kraftverk, teglverk, mølle, trandamperi, salteri, røykeri m.m.)
 Kraftstasjon, transformatorstasjon
 Forretning
 Hotell, gjestgiveri, skysstasjon, kafé m.m.
 Stasjonsbygning
 Kirke, kapell
 Skole/internat
 Forsamlingshus
 Sykehus, pleiehjem
 Kommunehus
 Bygdemagasin, telthus, tollbod
 Hytte
 Ukjent

Datering

Tidfestingen av hus i SEFRAK-materialet må leses med forbehold, dateringen er hentet fra registreringskjemaet og er som hovedregel ikke kontrollert. Som for de andre variablene er det en stor grad av skjønn i dateringen.

Datering i forhold til flyttete hus er et eget problemområde. Det har vært ulike tradisjoner for hvordan flyttete hus dateres – med utgangspunkt i gjenreisingsåret eller antatt byggeår før flytting. MOV-undersøkelsen har lagt seg på den siste forståelsen av "alder", siden denne har vært mest utbredt. I den utstrekning opplysningene på skjemaet klargjør bakgrunnen for dateringen, er dateringsåret korrigert for dette ved undersøkelsen. Dette er først og fremst aktuelt for eldre flyttete hus gjenoppsatt på 1900-tallet siden 1900-talls hus i utgangspunktet er holdt utenom undersøkelsen. Andre opplagte feildateringer, skrive/punchefeil og lignende er korrigert der man har blitt oppmerksom på det.

Registreringskretser – geografiske forhold

Et siktemål med MOV-undersøkelsen er å se om beliggenhet i forhold til sentrum/periferi, tettbygde/spredtbygde områder påvirker kulturminnebestanden.

SEFRAK-registreringen ble organisert i felt etter de samme grunnkretser som Statistisk sentralbyrå (SSB) har brukt i folketellingene fra 1970 og 1980. Disse tar utgangspunkt i befolkningstetthet. Kretsinnndelingen for Bø og Samnanger er organisert etter grensene som gjaldt ved folketellingen i 1970. Sarpsborg og Holmestrand er organisert etter kretsinnndelingen som ble innført ved folketellingen i 1980. Kretsinnndelingen som SSB benyttet i 1980 inneholder flere kretser enn den fra 1970. I kretsinnndelingen fra 1970 er tettstedene skilt ut som egne kretser. Det er de ikke i 1980.

Kretsinnndelingen kan belyse tap og endringer knyttet til kulturminnenes geografiske beliggenhet, dvs. om visse strøk i en kommune er mer utsatt enn andre.

For oversikt over resultatene fra MOV-undersøkelsen fordelt på registreringskretser, viser vi til tabeller i vedlegg til hver kommunerapport.

1.1.5 Parametere for MOV-undersøkelsen

Følgende parametere skal undersøkes: 1) tap, 2) ombygging og 3) teknisk tilstand.

Tap

Tap er det absolutte tap av SEFRAK-registrerte objekter siden registreringstidspunktet. Det betyr at huset fysisk sett er borte.

Flytting som tap

Hus som er flyttet vil framkomme som tap, med unntak for flytting innen et snevert geografisk område – som for eksempel et gårdstun. Så langt undersøkelsen gir opplysninger om det, er det gjort rede for hvor mange som er flyttet.

Gjenoppstått

En ny kategori ved 2. omverv er gjenoppståtte hus. Det gjelder hus som har vært midlertidig tatt ned, lagret ved undersøkelsen for 1. omverv, og som så er satt opp igjen i tilnærmet opprinnelig fysisk sammenheng (jamfør flytting).

Endring – tilbygg, påbygg, ombygging

Det er definert tre ulike grader av endring: A, B og C.

Endringstype A Stor endring. Sterk grad av ombygging. Utvidelse eller reduksjon av bygningens bruksareal. Tilbygg/påbygg som i størrelse dominerer den opprinnelige bygningen. Bygningens opprinnelige volumkarakter er endret.

Endringstype B Middels endring. Mindre omfattende ombygging. Utvidelse eller reduksjon av bygningens bruksareal. Mindre påbygg/tilbygg som underordner seg den eksisterende bygningen.

Endringstype C Liten endring. Endring av bygningens karakter gjennom generelt vedlikehold for eksempel ved utskifting av ytre bygningselementer som nytt panel, takbelegg og vinduer/listverk.

I utgangspunkt tar MOV-undersøkelsen ikke stilling til om endringene er gode eller dårlige.

Et mål med undersøkelsen er å skille ut antall bygninger som er så sterkt ombygde at det er lite eller ingenting igjen av bygningens opprinnelig karakter (endringstype A). Disse bygningene har i stor grad mistet sitt opprinnelige preg, og vil som regel i kulturminnesammenheng regnes som relativt verdiløse. De kan likevel ha bygningshistorisk kunnskapsverdi og annen kulturhistorisk interesse.

For endringstype B og C vil et eventuelt tap av kulturhistorisk verdi variere langt mer med hvordan endringene er utført. Endringstype B kan for eksempel romme hus som er tilbygd, men hvor den opprinnelige delen har beholdt både form og autenticitet i detaljer.

Det blir likevel et stort element av skjønn i klassifiseringen av de endrete husene i de tre endringstypene.

Utgangspunktet også ved 2. omverv vil være huset ved førstegangs-registreringstidspunktet, slik det framstår på SEFRAK-skjemaet. Eventuelle tilleggsendringer i forhold til 1. omverv framkommer som merknader, men blir ikke ført fram i statistikkens form.

Tilbakeføring.

Enkelte endringer representerer en tilbakeføring til eldre uttrykk. De vil bli registrert som endring i denne undersøkelsen, som oftest i gruppe C, men B er også representert. Ved 2. omverv blir hus med tilbakeført karakter notert som en tilleggsmerknad i databasen og telt opp. I den statistiske analysen er det ikke tatt hensyn til om det er historisk verifiserbart belegg for tilbakeføringen knyttet til det enkelte hus. Dette blir omtalt mer skjønnsmessig i rapporten der man får opplysninger om det.

Problemer med å registrere mindre endringer

Dette berører vurderingen av hvilke objekter som skal klassifiseres i endringsgrad C, eller gå inn i restkategorien "uendret". I mange tilfelle kan det være vanskelig både å observere og klassifisere mindre endringer. Dette kan dels ha med kvaliteten på foto og bygningsbeskrivelsen på SEFRAK-skjemaet å gjøre. For å få mest mulig enhetlig behandling av materialet, er det valgt å ikke se på skifting mellom relativt moderne taktekke som bølgeblikk, eternitplater, asbestsplater, aluminiumsplater, papp m.m. som endring. Det samme gjelder også utskifting av enkelte vinduer som har samme format, men hvor detaljene er vanskelig å kontrollere i forhold til før/nå. Det ligger derfor en stor grad av skjønn i om dette er vurdert som "endring" etter kriteriene for undersøkelsen.

Om panel, listverk, vinduer og takbelegg er helt fornyet, men av samme typer som ved registreringen, vil dette i de fleste tilfelle ikke bli registrert som endring. Undersøkelsen har derfor ikke som mål å registrere tap av autenticitet på detaljnivå.

"Står" – status ukjent

En del hus har det ikke vært mulig å klassifisere endringsgrad til. Dels skyldes det, som nevnt over, kvaliteten på SEFRAK-skjemaet, dels kan det være hus som var under oppussing/ombygging – enten ved den opprinnelige SEFRAK-registreringen, eller ved MOV-undersøkelsen. Disse går inn i undersøkelsen som "Står". I 2. omverv er status til en del av disse avklart, mens nye er kommet til.

Riving av deler av hus

En spesiell type endring framkommer når deler av hus blir revet, og gjelder ofte der konstruksjoner som laft, bindingsverk, skjelterverk eller stav/grind er kombinert. En typisk endring her er at de deler av huset som er bygd i lettere konstruksjon er mer utsatt for forfall og derfor blir revet, mens den tømra delen står igjen. Ofte gjelder slike del-rivinger driftsbygninger og da er særlig fjøset utsatt. Grindabygde hus kan bli forkortet med noen stavpar.

2 Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen 2009

2.1 De fire utvalgte kommunene til MOV-undersøkelsen 2004–2009

De aktuelle kommunene for perioden 2004–2009 er Sarpsborg i Østfold, Holmestrand i Vestfold, Bø i Telemark i og Samnanger i Hordaland.

Kommune nr./navn	Innbyggertall	Befolkningsutviklingen i undersøkelsesperioden	Hovednæring	Antall SEFRAK-registrerte objekter
105 Sarpsborg	51 700	Vekst fra 1998	Industri, handel og service som regionsenter, skogbruk, jordbruk	1854
702 Holmestrand	10 000	Jevn vekst	Industri, handel og service som regionsenter, pendling, noe jordbruk	534
821 Bø	5 500	Jevn vekst	Jordbruk, skogbruk, undervisningsinstitusjoner, turisme.	1053
1242 Samnanger	2 400	Vekst, men noe vekslende	Pendling, industri, noe jordbruk.	921

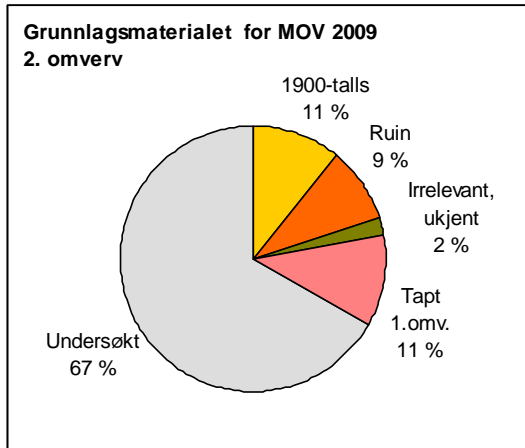
2.1.1 Undersøkte bygninger 2004–2009

I Matrikkelen er det til sammen 4365 registrerte objekter fra Sarpsborg, Holmestrand, Bø og Samnanger. Ikke alle disse var med i undersøkelsen 2004, flere falt utenom av forskjellige årsaker. I 2009 kommer dertil tapet av 491 bygninger fra 2004 til fratrukket. Fordelingen er som følger:

Kommune	Objekter i Matrikkelen	Datert til 1900-tallet	Registrert som ruin	Irrelevant/ukjent	Tapt 1. omverv	Undersøkte bygninger 2009
105 Sarpsborg	1857	139	24	39	232	1423
702 Holmestrand	534	14	40	3	46	431
821 Bø	1053	78	151	21	111	692
1242 Samnanger	921	241	184	28	102	366
Samlet 2009	4365	472	472	91	491	2912

Irrelevant/ukjent – objekter som er trukket ut av undersøkelsen

MOV-undersøkelsen gjelder endringsstatus for bygninger. Objekter som ble registrert som ruiner er derfor trukket ut av undersøkelsen. Enkelte objekter er irrelevante fordi de ligger inne med to ulike registreringsnr. i registeret. Noen "andre minner" er lagt inn i registeret som hus. De fleste av disse er brønner og sisterner. Registeret inneholder også nye hus satt på gamle murer, med ofte sprikende måte å registrere de historiske opplysningene. Andre som er trukket ut mangler opplysninger av ulike årsaker, eller det har vært vanskelig å komme til dem.

2912 bygninger er undersøkt og ligger til grunn for resultatanalysene i kommunerapportene for MOV-undersøkelsen 2009.

Diagrammet til venstre viser hvor stor andel av de registrerte objektene som undersøkelsesgrunnlaget utgjør (67 %), og hvor store andeler de andre gruppene har.

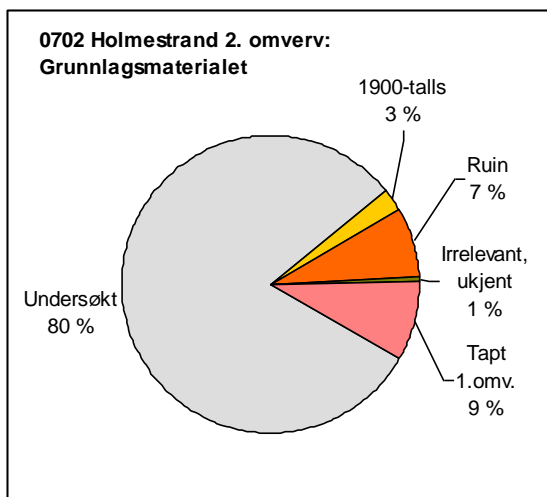
Tallene for grunnlagsmaterialet 2009 er ikke identiske med de som ble oppgitt i grunnlagsmaterialet for 1. omverv. Flere objekter er kommet til i databasen til Matrikkelen, bl.a. på grunn av et fortløpende arbeid med korrigeringer sentralt. Også utvalget for MOV-undersøkelsen er noe korrigert – noen flere er vurdert som irrelevante, feil er rettet, samtidig som enkelte

som var tapt ved at de midlertidig var tatt ned eller flyttet, nå er gjenoppsatt i opprinnelig miljø og tatt inn igjen i undersøkelsen. I forhold til de undersøkte er det likevel så små endringer at det ikke rokker ved relevansen for å sammenligne de to omvervene.

2.2 Grunnlagsmaterialet for MOV-undersøkelsen i Holmestrand 2009

2.2.1 Antall undersøkte hus

Kommune	Objekter i Matrikkelen	Datert til 1900-tallet	Registrert som ruin	Irrelevant/ukjent	Tapt 2004	Undersøkte bygninger 2009
Holmestrand	534	14	40	3	46	431

MOV-undersøkelsen for 2009 tar utgangspunkt i 431 gjenværende hus fra undersøkelsen i 2004.

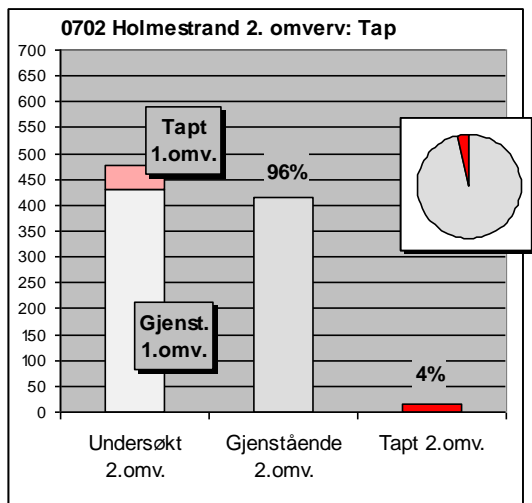
Hus tapt før 2004, hus datert til 1900-tallet, objekter som ble registrert som ruiner etter hus og andre typer minner o.l. faller utenfor undersøkelsen.

Diagrammet til venstre viser hvor stor andel av de registrerte objektene som undersøkelsesgrunnlaget utgjør (80 %), og hvor store andeler de andre gruppene har.

3 Resultat

3.1 Tap

3.1.1 Tap – samlet oversikt

Av 431 undersøkte bygninger i Holmestrand er 17 tapt siden 2004. Det vil si at 3,9 % av den undersøkte bygningsmassen i 2009 er borte.

414 bygninger står fortsatt.

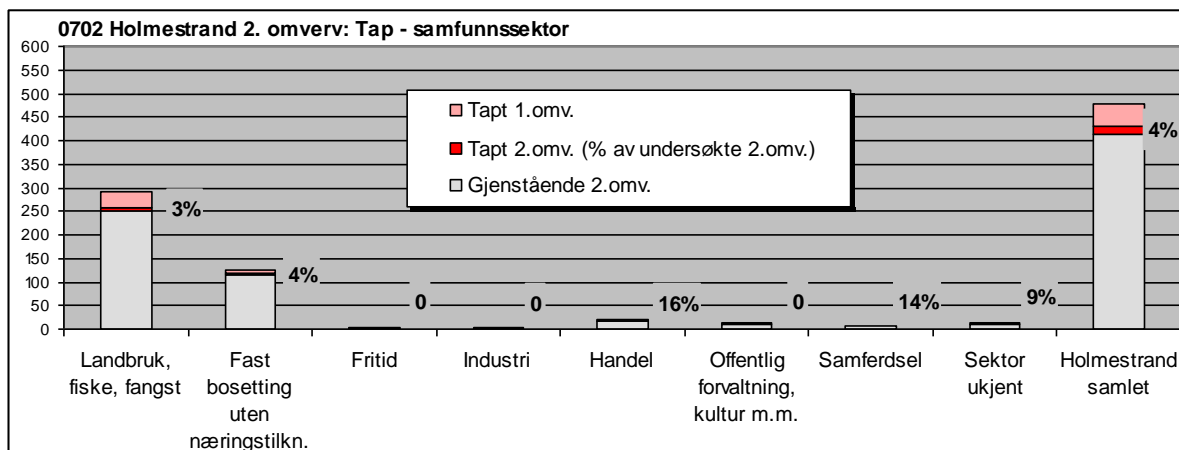
Sammenlignet med utgangspunktet for SEFRAK-registreringen (1991–92) er nå akkumulert tap i den opprinnelige registreringsbestanden 13 %, mot 10 % i 2004.

Ingen hus tapt i 2004 er etter det vi vet gjenoppført i opprinnelig miljø. Det var snakk om å flytte en drengestue til bygdetunet Reidvintunet, men det ble ikke noe av.

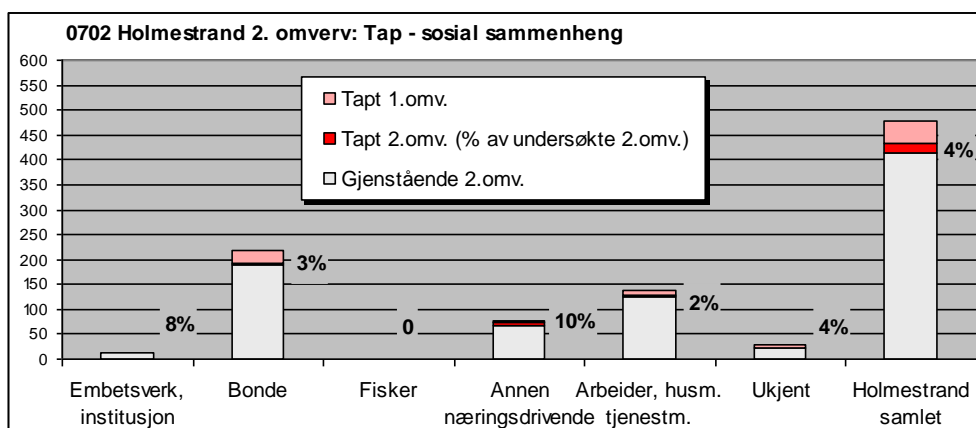

Bakgaten er en gammel veistump som smyer seg fram på baksiden av Backergården. Her lå det en liten husklynge med gamle hus som sammen med Backergården ble spart ved brannen i 1884. Ved registreringen i 1992 sto to igjen på nordsiden av veien – Bakgaten 4 og 6 (0702-105-019, 063). Nr. 4 var alt da ute av bruk, men begge var forfalne og hadde fra 1987 rivevedtak. Nr. 4 sto ennå ved 1. omverv (innfelt foto til høyre). Det var stor diskusjon om hva som skulle skje med huset, fredning var på trappene. Huset gikk for å være blant Holmestrands eldste, men så viste en prøve av tømmeret at det var felt 1805. Det ble deretter gitt rivetillatelse. Nr. 6 er i ferd med å pusses opp.

3.1.2 Tap – samfunnssektor og sosial miljøsammenheng

Landbrukssektoren har tap litt under gjennomsnittet. Hus for fast bosetting uten spesiell næringstilknytting ligger likt med gjennomsnittet. De små gruppene for handel og samferdsel har relativt sett de største tapsandelene.

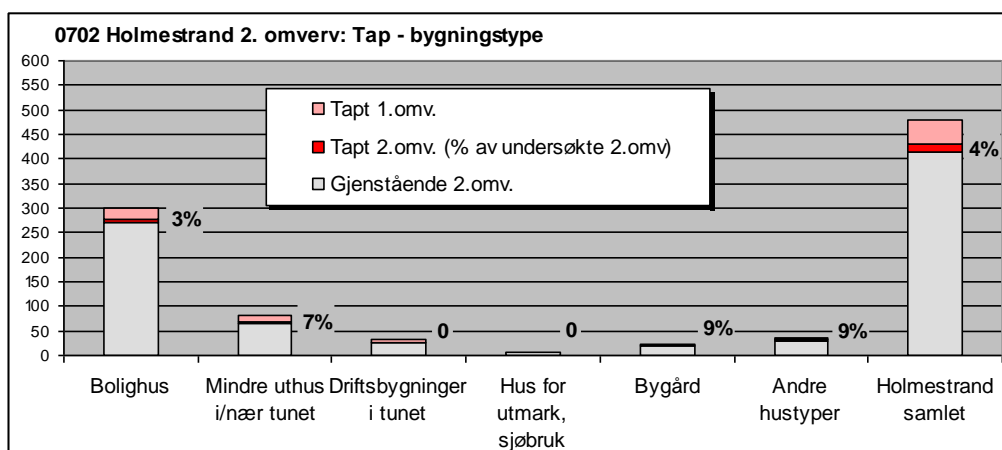

Den største gruppen "Bonde" har tap litt under gjennomsnittet. "Andre næringsdrivende" har tapsprosent over dobbelt så høy som gjennomsnittet.

Tap knyttet til bynæring og bosetting slår relativt sett sterkest ut ved 2. omverv og speiler en negativ utvikling for den del av kulturminnebestanden som dokumenterer Holmestrands byhistorie. Det er særlig tydelig når man ser tapene i gruppen "Andre næringsdrivende" og sektorene "Handel" og "Samferdsel" i sammenheng. Det gjenspeiles også i at den relativt store gruppen hus uten næringstilknytting følger gjennomsnittet. Dette i motsetning til 1. omverv da landbrukssektoren og gruppen "Bonde" toppet.

Fordeling av tapene mellom gruppene "Bonde" og "Arbeider, husmann, tjenestemann" følger trenden fra 1. omverv, men da var innhogget på husmannsplassene markert større. Denne gangen er alle tapte hus i kategorien knyttet til arbeidere, ingen har tilknytning til husmannsplasser.

3.1.3 Tap – bygningstyper

"Mindre uthus i/nær tunet", "Bygårder" og "Andre hustyper" skiller seg ut med tap godt over gjennomsnittet. Ingen driftsbygninger i jordbruket har gått tapt.

Tapene i gruppen "Mindre uthus i/nær tunet" følger trenden fra 1. omverv, som også da lå over gjennomsnittet. Her er det fortsatt en overvekt av uthus i gårdstun, særlig bryggerhus og drengestuer, men også et bythus. Bygårdene hadde relativt sett lavere tapsandel sist. Tapet i år består av to hus, men gruppen er liten og små endringer gir store utslag.

Den største gruppen "Bolighus" ligger nå, som ved 1. omverv, samlet litt i underkant av gjennomsnittet. Den omfatter våningshus på gårdene og bolighusene i bymiljøene, men tapsfordelingen mellom dem har snudd. Mens det sist var en klar overvekt av tap for våningshusene i gårdstun, er det nå en noe større tapsprosent for bolighus i andre miljøer.

Den mest påfallende endringen siden 1. omverv er at driftsbygningene i jordbruket nå ikke har tap. De hadde den klart største tapsprosenten sist.

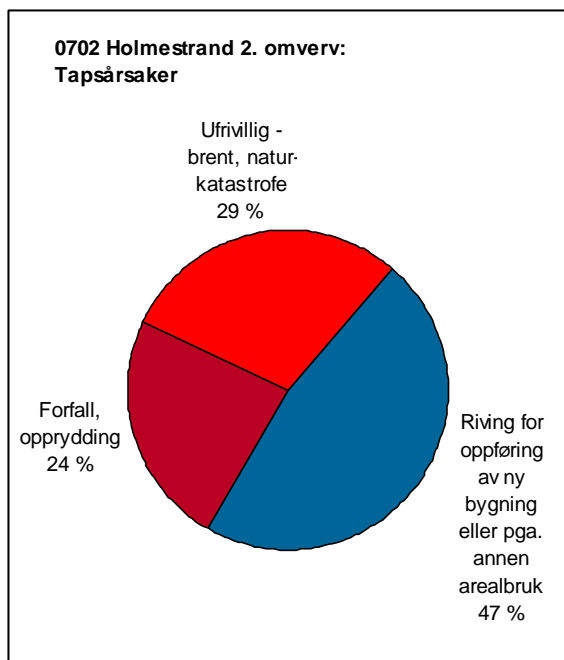

Drengestua på Østre Gudum (0702-205-001) var siste rest av gårdstunet her, som ved første omverv lå helt i grensen mot et boligfelt. Tunområdet er nå stukket ut i tomter og i ferd med å bygges ned. Driftsbygningen var revet sist. Det var tanken å sette drengestua opp igjen på bygdetunet Reidvintunet i Hillestad, men det er ikke blitt noe av. Sidebygninger topper tapsoversikten ved 2. omverv og de fleste tapene skyldes ny arealbruk.

Midtun under Godaker skal har vært brukt som bolig for gårdsarbeider på Veierud. Her ble det registrert stuebygning og sidebygning. Husene er nå revet i forbindelse med bygging av nytt bo- og servicesenter på Gullhaug.

3.1.4 Tapsårsaker

Ny arealbruk er den viktigste grunnen til at hus har gått tapt i Holmestrand siden 2004 og står bak 47 % av tapene. Dernest kommer brann med 29 %. Samlet forklarer disse litt over 3/4 av tapene. Deretter kommer forfall/oppnydding.

Resultatet samsvarer med 1. omverv når det gjelder ny arealbruk som også da sto bak halvparten av tapene. I forhold til sist utgjør nå segmentet med brann og naturkatastrofe en markant bolk.

Det er de mange brannene i Holmestrands bykjerne i perioden som gir dette utslaget. De har ført til et merkbart innhogg i den gamle bybebyggelsen. De fleste gjelder også den eldste bebyggelsen.

Ny arealbruk som primær tapsårsak fordeler seg på byen og omegn, men med færrest i byen. Det er likevel flest fra tettstedene i dette segmentet.

Oversikten over tapsårsaker er grovmasket og kan være overlappende. En del av husene som ble revet for å gi plass til ny bebyggelse var i mindre god stand.

Våningshuset på Auerud er erstattet av nytt hus med eldre stilpreg. Det gamle var datert til slutten av 1800-tallet og ble ansett å være for dårlig til å settes i stand. Erstatningshuset gir assosiasjoner til sveitserstilsepoken. Det står på samme sted i tunet, men er røstet motsatt vei av det gamle. Som tapsårsak er riving av våningshus primært for å bygge nytt, likt fordelt mellom tettbygde og spredtbygde strøk. (0702-311-027)

Et område i endring mellom Bilet og sentrum. Det store bildet er fra 2004. Bilet 7 (0702-103-022) var et typisk, klassisistisk vestfoldhus fra begynnelsen av 1800-tallet – med halvvalmet tak og bryggerhusfløy (foto fra SEFRAK-registreringen innfelt øverst). Det ble ansett som for dårlig til å pusses opp og er i dag erstattet av nytt bolighus (innfelt foto under).

Langgata 50 (Shelltomta) var i 2004 under klargjøring for et større sentrumsbygg med blanding av offentlige kontorer og boliger. Det var nødvendig med en omregulering av området da nybygget avvek fra eksisterende sentrumsplan i takform og høyde. Uthuset (0702-103-008) hørte til nr. 52 (det brune huset), men tomten ble skilt ut og uthuset revet for å gi plass til en rekke nye garasjer til nybygget. Det var et typisk bygårdsuthus for flere funksjoner, bygd opp etter brannen i 1884. Ved 2. omverv er det bare dette av bygårdthusene som er gått tapt. Tapsandelen var større ved 1. omverv. Villaen i Langgata 52 (det brune huset) er beholdt, pusset opp med klare referanser til sveitserstil, bygd på og innredet til flere leiligheter.

Området ved Bilet er nevnt som et mulig sted for å bevare deler av Vestfoldbanen som et kulturminne.

Jernbanen beskyttet bebyggelsen i Bakken mot bybrannen i 1884 og her er rester av småkårsbebyggelse fra 1700-tallet. En av disse, Bakken 24, brant ned oktober 2005. Dagens situasjon til høyre. Bakken er et av områdene som kan bli sterkt berørt av de nye planene etter at Vestfoldbanen blir lagt i tunnel i fjellet. Et forslag går ut på stort parkeringshus her. (0702-105-018)

"Klokkergården" i Kirkegaten bevaringsområde bar preg av endringer fra 1970-tallet ved SEFRAK-registreringen i 1991. I 2004 var arbeidet med å sette huset i stand begynt. Men tømmeret viste seg så dårlig at det etter en del diskusjon ble gitt rivetillatelse mot bygningshistorisk dokumentasjon. I 2009 er huset erstattet av et nytt hus med tilnærmet samme form.

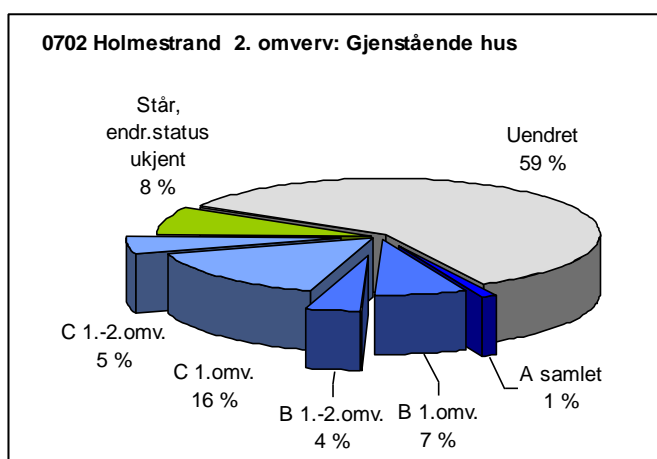
3.2 Endringer av gjenstående bygninger

Grunnlaget for undersøkelsen er de samme 344 gjenstående bygningene som er beskrevet i kapittel 3.1. I dette kapitlet gjøres det rede for hva som har skjedd med disse.

To forhold belyses:

- Endringer i form av tilbygg, påbygg, andre ombygginger
- Bygningenes tilstand/forfall

3.2.1 Endringer – samlet oversikt

Det samlede antallet endrete hus siden SEFRAK-registreringen (1991–92) er etter 2. omverv 136, og utgjør ca. 36 % av de gjenstående bygningene.

I perioden 2004–2009 har i alt 37 flere hus status som "endret" – A, B eller C. Andelen endrete (av gjenstående) har økt med 9 % sammenlignet med 2004, og de nye endrete er fordelt på gruppene B og C, med en liten overvekt på C.

For en gruppe på 8 % er endringsstatus ukjent.

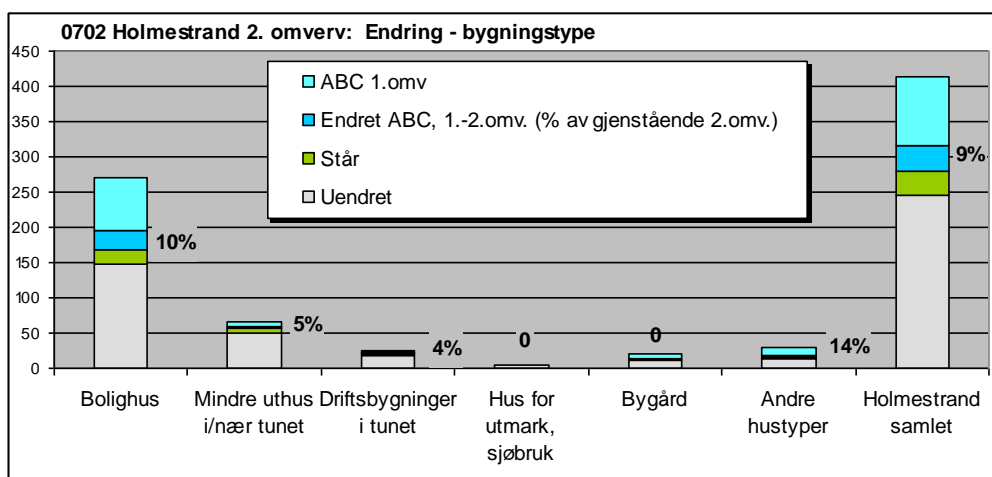
Ca. 59 % av den gjenstående bebyggelsen i Holmestrand fra før 1900 står i store trekk slik den var ved førstegangs-registrering.

Tallene over nye hus med status "Endret" i forhold til opprinnelig SEFRAK-registrering gir ikke et fullstendig bilde av hvor mange hus det har "skjedd noe med" i perioden. Noen er endret slik at det bare forsterker endringstypen de fikk ved 1. omverv. Noen er pusset opp uten endring. Med disse øker gruppen hus "det har skjedd noe med" i perioden til ca. 19 %. Her inngår også hus under ombygging.

Potetkjelleren på Kleiverud hadde fått nytt liv som møtelokale for borettslaget Kleiverud III ved registreringen i 1991. Den var under utbedring i 2004. Den er nå ferdig med nytt eksteriør til erstatning for det mer "modernistiske" det hadde ved registreringen. Endringen er klassifisert som type C.(0702-208-001)

3.2.2 Endring – bygningstyper

Bolighus og den lille gruppen med "Andre hustyper" toppe oversikten over prosentandeler nye endrete i perioden. Utmarkshus og bygårder har ikke økt sin andel av de endrete siden forrige omverv.

Det er som forventet at det er blant bolighusene de fleste endringene skjer. Bolighusene har flest nye eksemplere på de mest omfattende endringstypene, og det er en overvekt av disse i bymiljøene. Det er som sist stor variasjon i hvordan bolighusene blir tilbygd. Materialet dokumenterer påbygg i lengden, vinkelutbygg og arkkoppløft. Nye verandaer er fortsatt et av de vanligste nye elementene ved endring av bolighus. Formen varierer.

Endringsandelen i den lille gruppen "Andre hustyper" er også høy, og gjelder både offentlige og private bygg. Også her er det merkbart innslag av mer omfattende endringer. Bak noen av disse ligger funksjonsendring til boligformål.

At bygårdene ikke har økt sin totale andel av de endrete, betyr ikke at det ikke har skjedd noe i gruppen siden sist. Men noen av de endrete fra 1. omverv er nå tapt.

Blant de mindre uthusene er endringene mindre omfattende, dvs. i hovedsak endringstype C.

Nye bolighus med endringstype B er i antall likt fordelt på småkårsmiljøer, dvs. hus med opprinnelse i arbeidermiljøer og husmannsplasser og andre miljøer. I forhold til antall registrerte har småkårsbebyggelsen derfor en stor relativ andel av de mest ombygde. Den ombygde småkårsbebyggelsen er representert både i forstedene og i de spredtbygde områdene. Det er utbygging til faste helårsbosteder det gjelder, få er fritidshus.

Dette naustet på Dunkebekkstranda er det eneste i sin kategori i undersøkelsesmaterialet. Det var uendret siden registreringen ved 1. omverv, men er nå pusset opp. I hovedtrekk er tekke og kledning som før, men døra mot sjøen er av en ny type. Endringen er klassifisert som type C. (0702-101-031)

Møllerstua i Hillestad skal ha stått som koe i skogen til Søndre Hillestad før den ble satt opp som bolig for mølleren. Den langsmale planen med ett rom i bredden og inngang i kjøkkenet i den ene enden er typisk for mange stuebygninger i dette sosialhistoriske sjiktet i regionen. Ved registreringen var huset tilbygd bad og gang i den andre enden og denne er nå utvidet etter samme prinsippet – i lengden. Endringen er klassifisert som type B. (0702-0310-018)

Åsly ligger like ved Botne kirke og var kirketjenerbolig. Huset var relativt lite med firedelt grunnplan. Før registreringen var det bygd på i høyden for å gi plass til soverom i andre etasje. I 2009 bygges det til i lengden, med en "huslengde", litt forskjøvet slik at det gamle huset framstår som før. Endringen er klassifisert som type B. (0702-201-012)

Traet var husmannsplass under Stubrud. Her er det registrert en liten stuebygning datert til noe etter 1750. Tidlig på 1900-tallet ble huset forlenget med ett rom, slik at det fikk enkeltbreddet midtkjøkkenplan. Sveitserstilpreget skriver seg trolig fra da, men huset var ytterligere pusset opp ved registreringen i 1991. Ved 1. omverv var det bygd til en veranda i den ene enden (foto øverst til venstre). I 2009 er huset nylig utvidet med vinkelutbygg i 2 etasjer. Den gamle delen er nær ferdig pusset opp, i hovedsak som før, men verandatilbygget er nå fjernet. Status er som ved 1. omverv endringstype B. (0702-311-023)

Bolighuset i Grønnerups gate var nylig påbygd i lengden, men ellers lite endret ved 1. omverv. Det er nå ferdig og det flate takløftet er endret til saltak i tilnærmet sveitserstil, et av de vanligste elementene ved eksteriørendringer under begge omverv. Status er som ved 1. omverv endringstype B. (0702-101-044)

Huset i Hvitsteinbakken var tilbygd en moderne fløy på baksiden ved 1. omverv. Det var fortsatt under oppussing med skrittvis tilbakeføring av vinduer, noe som nå er fullført. Status er som sist endringstype B. (0702-203-006)

Huset i Backers gate var under utbedring ved 1. omverv og er ennå ikke helt ferdig. Fasaden mot gata gjøres så lik den opprinnelige som mulig. På baksiden er det tilbygd en langsgående sval i 1. etasje. (0702-101-003)

Dette huset i Roveveien i Nordre Forstad var under utbedring i 2004. Det er nå ferdig. Man antar at huset opprinnelig var bygd for en jordløs husmann under Sommerro. Det er typisk for småkårsbebyggelsen i området som ofte bærer preg av tidligere utvidelser – som her i bredden. Nå er arealet utøkt ved påbygg i høyden, bl.a. med ark. Stiltrekk fra eksteriøret ved registreringen i 1992 er beholdt. Endringen er klassifisert som type B. (0702-105-048)

Krusehuset i Roveveien har trolig bakgrunn som husmannsplass og ligger nå i et utbygd villaområde med nyere hus. Det er nylig pusset opp, men uten endring i forhold til SEFRAK-registreringen. (0702-203-009)

"Fattighuset" i Kirkegata har en lang historie som sosial institusjon for kommunen. Foruten å være bygd som fattighus, har det blitt brukt som kolerasykehus og pleiehjem. Huset fikk sin nåværende form i 1828, da 2. etasje ble påbygd, men opprinnelig byggeår skal være 1762. Husets skjebne har vært gjenstand for en lang "bevaringskamp" og offentlig ordskifte. I 2003 ble det fredet.

Fattighuset var bebodd ved registreringen i 1991, men sto tomt ved 1. omverv. Kommunen hadde ikke råd til å sette det i stand. I 2005 solgte kommunen det til nåværende eiere for en symbolsk sum (kr. 1) mot oppussing. Siden har det representert et kontinuerlig utbedringsprosjekt for sine eiere, og det begynner nå å bli ferdig. Eksteriørdetaljer er utbedret/fornyert nær slik huset var ved SEFRAK-registreringen. Den nye fargen representerer en dokumentert tilbakeføring. Den viktigste endringen i vår (MOV) sammenheng er et tilbygg med sanitæranlegg som har erstattet et eldre trappehus med pulttak i kortveggen mot jernbanen. Endringsstatus blir derfor type B. (0702-105-002)

Bolighuset i Hagemannsveien er antatt fra 1700-tallet og er endret i flere etapper, sist i 1983 da det fikk tilbygd et soverom og fasadene fikk nye husmorvinduer. Det er nå pusset opp med nye vinduer av to-og tre-fagstype, delvis med "tilbakeført" preg. (0702-101-025)

Våningshuset på Østre Løvald har tradisjon for å være "svært gammelt". Etter beskrivelsen fra registreringen kan det opprinnelig har stått som et tømmerhus på to etasjer, og har mest trolig vært et svalgangshus med den ene stua som finstue i 2. etasje. De to stuenne ble så demontert og satt ved siden av hverandre under nytt tak, mer i samsvar med bygningsidealer på 1800-tallet. Sveitserstilpreget skal skrive seg fra en flytting innen gården i 1920-årene. Senere har det fått en funkisveranda som nå har dannet utgangspunkt for utbygg med hagestue og ny veranda. Endringen er klassifisert som type B. (0702-301-005)

Dette huset i Nordre Klev var under utbedring i 2004. Ved registreringen bar det preg fra en oppussing rundt 1970. Eksteriøret er nå fornyet og husmorvinduene erstattet av to-fagsvinduer med ruteinndeling. Et tilbygg ved inngangen er i ferd med å ta form. Arbeidene nærmer seg avslutning, men huset inngår fortsatt med endringsstatus "Står". Fotoet til høyre viser "Kleiva 4. Oct. 1903", fotografert av A. B. Wilse, (Norsk Folkemuseum, Bildesamlingen). Huset i forkant var borte før SEFRAK-registreringen. (0702-105-030)

Hus under oppussing i Nordre Klev. De skal alle i flg. registreringen har bakgrunn som jordløse husmannsplasser, og kan være bygd på 1700- og tidlig 1800-tall. (0702-105-038-040)

Skolegaten 13 var pusset opp, men i hovedsak uten endring i 2004. Det er nå pusset opp på nytt og har fått langsgående verandaer på baksiden. Som ved 1. omverv er nye verandaer et vanlig element ved endring av de registrerte husene. (0702-101-037)

Langgata 15 i Nordbyen ble spart under brannen som i 2006 la nabogårdene mot sør i ruin (2004 situasjonen til venstre over og under). Huset er nå pusset opp. Noen vinduer som var endret er tilbakeført. Et pulttak-overbygg over en dør har fått mer klassisistisk utforming med saltak, i tråd med vår tids endringsskikk. Det gamle telgtekket er byttet ut med rustikkfarget krum sementstein, og det er kommet til en liten veranda i takflaten. Endringene er klassifisert som type C. (0702-104-012)

Våningshuset på Nedre Nes i Hillestad har som de fleste hus en lang utbyggingshistorie. Eldste del kan ha vært en to-etasjes svalgangsbygning fra 1700-tallet. Den er siden bygd ut til midtgangsplan ved sammenføring med en kårbygning. Huset er pusset opp siden 1. omverv med mindre fasadeendringer. Viktigste endringer er ny dør inn til dagligstuen fra hagesiden. Nye dører til hager og terrasser er en vanlig fasadeendring i begge undersøkelsesperioder. Endringen er klassifisert som type C. (0702-310-009)

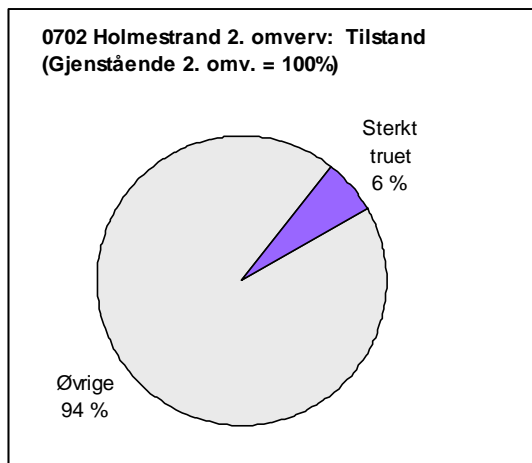

Våningshuset på Solberg Mellom sto ved registreringen i 1991 på det nærmeste uendret siden det ble bygd tidlig på 1890-tallet, og var sjeldent autentisk med mange detaljer bevart. Ved 1. omverv trengte det vedlikehold. Det er nå pusset opp. Fasadene er uendret og defekt dekor er fornyet. Taktekket er av ny type – uglassert tegl er erstattet med glassert. Endringen er klassifisert som type C. (0702-302-016)

3.3 Tilstand

De gjenværende bygningene er her vurdert etter tilstanden i år 2009.

3.3.1 Tilstand – samlet oversikt

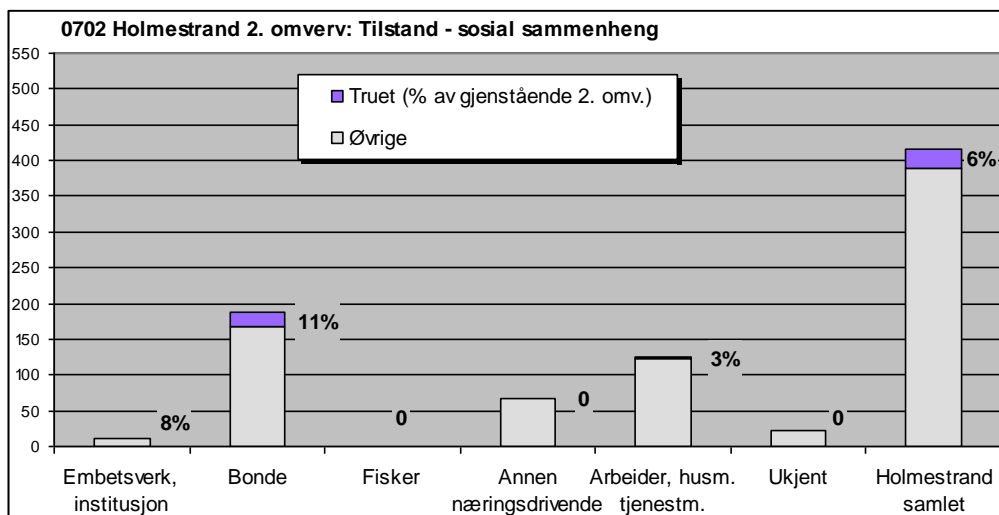

I 2009 har ca. 25 hus status som sterkt truet på grunn av dårlig teknisk tilstand. Det tilsvarer 6 % av de gjenstående SEFRAK-registrerte husene.

Det er litt høyere enn registrert i 2004. Tre hus som da var truet er nå "tapt". Ingen er satt i stand.

Tallet over truete er trolig et minimumstall da bare de åpenbart dårligste husene er telt med. Tallet gir en prognose om forventet tap i Holmestrand i kommende år.

3.3.2 Tilstand – sosial miljøsammenheng

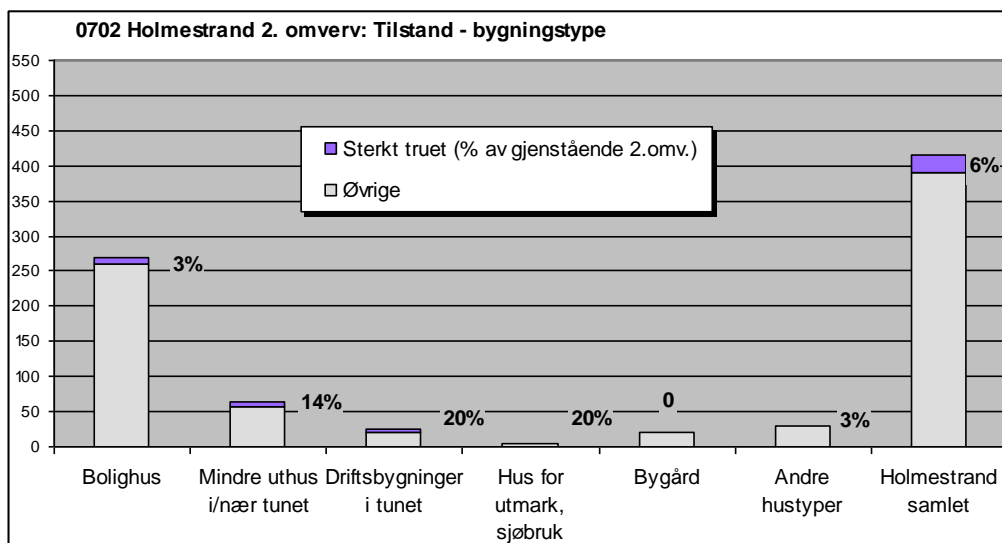

Andelen hus i svært dårlig stand med opprinnelig tilknytning til bondestanden er nær dobbelt så høy som gjennomsnittet. Andelen til kategorien "Arbeider, husmenn, tjenestemann" ligger på det halve av gjennomsnittet. Næringsdrivende utenom bondestanden har ingen sterkt truete hus.

Resultatet følger trenden fra 1. omv. men med større negativt utslag for bondestandens hus denne gangen. Ett dårlig hus i den lille gruppen "Embetsverk, institusjon" gir høy prosentandel og gjelder et uthus på Holmestrand stasjon.

De dårlige husene i kategorien "Arbeider, husmenn, tjenestemenn" gjelder alle bolighus, og det er her en overvekt av hus fra arbeidsmiljøer. Innenfor bondestanden er de dårlige husene spredt på langt flere hustyper.

3.3.3 Tilstand – bygningstyper

Det er jordbrukets uthus i tun og utmark som har størst prosentandel i dårlig stand. Driftsbygningene toppe med 20 %. Bolighusenes andel ligger på det halve av gjennomsnittet.

Tallene bekrefter bildet fra 1. omv. Særlig de spesialiserte mindre uthusene av ulike slag i tun og utmark, samt driftsbygningene var da som nå de mest truede bygningstypene.

Dette sammen med oversikten foran over den høye andelen dårlig hus i bondestanden justerer og trekker ned det relativt sett positive bildet som resultatet for tap ga for denne kategorien.

Stuebygningen på småbruket Snippen på Odderud var ute av bruk og skulle rives ved registreringen i 1991, men står fortsatt. Det er en av de mest intakte mindre våningshusene innen sin type i materialet, der også bakerovnen i kjøkkenet skal være bevart. Men flere takstein mangler nå, og skogen er i ferd med å innta stedet. Snippen ligger like ved et gammelt veifar (Gamlekleiva) mellom Sande og Hillestad. (0702-0311-002)

Bolighuset ligger i jordbruksområde i Botne, men skal ikke ha vært brukt i forbindelse med gårdsbruk. Det er registrert som bolig for arbeider, og ble satt opp her på 1860-tallet. Utgangspunktet er trolig et eldre hus flyttet fra Våle. Det har ikke vært bebodd siden 1970. (0702-202-014)

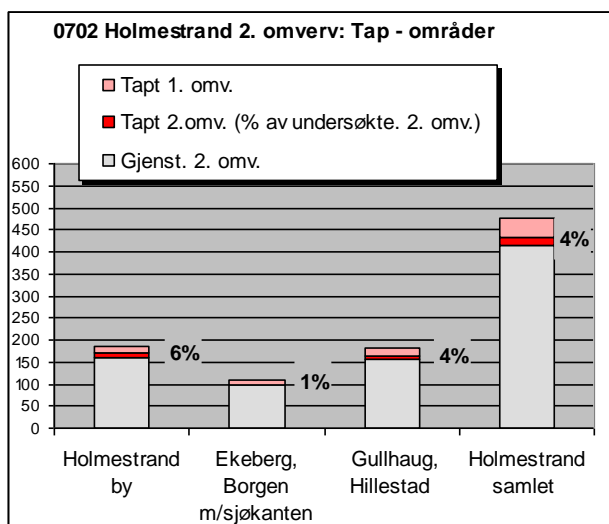

Våningshuset på Hillestad var skysstasjon og vertshus, noe huset bærer preg av. Det var bebodd ved registreringen i 1991, men har nå stått tomt i flere år og bærer preg av det. Den meste kritiske delen av huset gjelder hjørnet nærmest i bildet med bryggerhus og bakerovn. Situasjonen er omtrent som i 2004, men det er nå bestemt at huset skal settes i stand. (0702-310-006) Huset er del av et miljø som markerer Hillestad gamle sentrum og som sammen med kirken og Hillestad Landhandleri, er framhevet i kommunedelplanen for Hillestad 2008–2020 som et område av stor kulturhistorisk verdi.

4 Geografiske variasjoner

4.1 Tap og geografiske variasjoner

4.1.1 Tap – områder

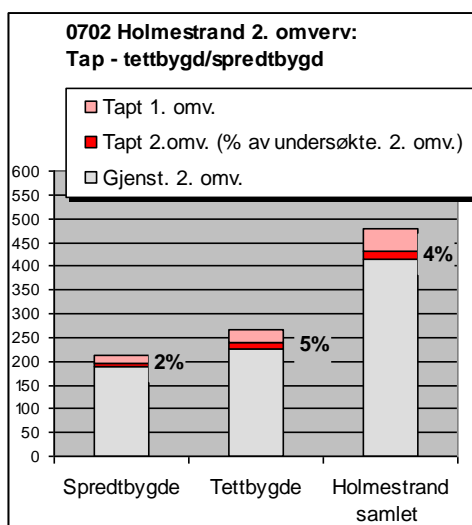
Oversikten over områder viser høyest prosentandel tap i Holmestrand gamle by, og er klart høyere enn gjennomsnittet. Andelen i den gamle omegnskommunen Botne er lavere, særlig lav i områdene som grenser opp mot byen, planområde Ekeberg–Borgen.

Resultatet er dels motsatt av trenden ved 1. omverv. Byen hadde da den laveste tapsandelen. Gullhaug–Hillestad lå som nå i det øvre sjiktet, men da over gjennomsnittet.

Samlet har gamle Botne kommune nå en tapsprosent på 3 %. Den lave tapsandelen i Ekeberg–Borgen gjør her utslaget. Planområdet Ekeberg–Borgen karakteriseres av forsteder som glir over i byen, men har også noen av de mest sammenhengende, intensivt drevne jordbruksområdene.

Det som trekker tapsprosenten opp for byens del er bybrannene, der fem av de undersøkte husene gikk tapt. Uten disse ville tapsprosenten for byen har vært 3 %.

4.1.2 Tap – tettbygd/spredtbygd

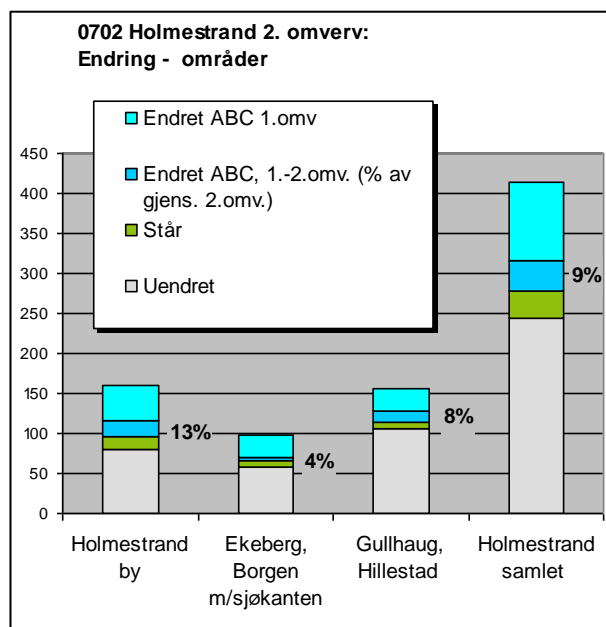
Kretser definert som tettbygde har klart høyere tapsprosent enn de spredtbygde.

Dels følger dette av undersøkelsen over områder. Tapene i byen gir stort utslag her. I tillegg kommer noen få tap i de mindre tettstedene i Botne.

Resultatet følger trenden fra 1. omverv selv om det var mindre forskjeller da.

4.2 Endringer og geografiske variasjoner

4.2.1 Endring – områder

Endringsaktiviteten har vært størst i byen, markert over gjennomsnittet. Den har vært lavest i byens nærmeste omegn.

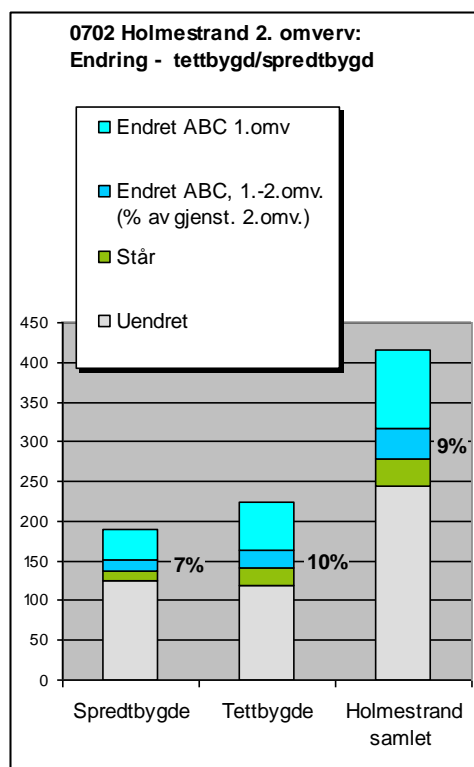
Også sist var det mange endringer i byen, men Ekeberg–Borgen med byens nærmeste omegn, hadde da større andel. I den siste perioden har det vært større aktiviteter i områdene lengst fra byen, i planområde Gullhaug–Hillestad.

Sett sammen med oversikten over tap peker byen seg ut som et område hvor det har skjedd mye med de gamle husene i perioden. Ekeberg–Borgen markerer seg som et område hvor det har skjedd relativt lite.

De ulike resultatene i 1. og 2. omverv speiler nok i stor grad et skifte i aktiviteten i forstadsbebyggelsen ved de gamle innfartsveiene. Undersøkelsen fra 1. omverv fanget trolig opp de siste årene med en sanering i den gamle småkårsbebyggelsen langs

innfartsveiene, det gjelder både riving og ombygging. Nå er mange av disse prosjektene ferdige.

4.2.2 Endring – tettbygd/spredtbygd

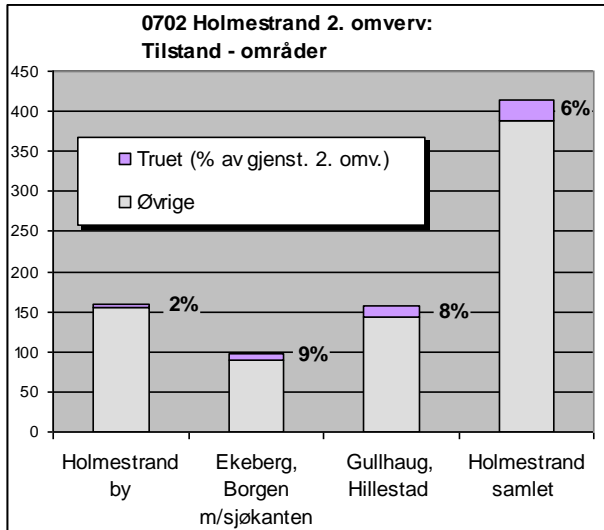

Siden 1. omverv har det kommet til flere nye endrete i de tettbygde områdene enn i de spredtbygde.

Dette følger av oversikten over endringsfrekvensen i byen og områdene, der særlig situasjonen i byen gjør utslag. Utviklingen i perioden samsvarer også med trenden fra 1. omverv.

4.3 Tilstand og geografiske variasjoner

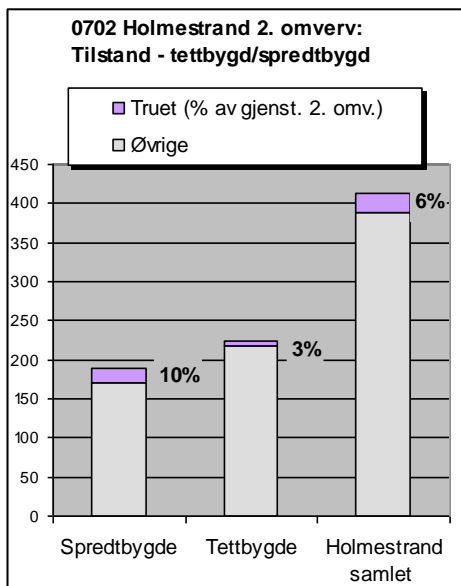
4.3.1 Tilstand – tettbygd/spredtbygd

Byen har en klart lavere andel av de dårligste husene. Begge planområdene i gamle Botne kommune har andeler over gjennomsnittet.

Det er tilstanden i jordbruksbebyggelsen som gir dette utslaget.

4.3.2 Tilstand – tettbygd/spredtbygd

Det er de spredtbygde områdene av kommunen som har flest dårlige hus.

Resultatet er som ventet og har sin bakgrunn i tilstanden i jordbruksbebyggelsen.

5 Utvikling og tendenser

5.1 Hovedtrekk ved kommunens utvikling

5.1.1 Folketall og bosettingsmønster

Innbyggertallet i Holmestrand var januar 2009 like opp under 10 000. Siden 1. omverv i 2004 har det vært en vekst på 5 %. Den har framkommet ved vekst hvert år, men med tyngdepunkt de siste tre årene. Det er forventet fortsatt vekst. Tilveksten fra SEFRAK-registreringen begynte i 1991 til 2009 har vært på 9 %. Andelen bosatt i tettbygde strøk er 84 % og det samme som i 2004: 64 % bor i "Holmestrand tettsted".

Sysselsatte med arbeidssted i kommunen fordelte seg i 2007 på primærnæring 2,2 %, sekundærnæring 28,6 % og tertiærnæring 68,6 %. 44 % av de yrkesaktive hadde arbeid utenfor kommunen.

Landbruket

Jordbruksområdene utgjør vel 22 % av kommunens totale areal. I Holmestrand kommuneplans strategidel for perioden 2004–2016 beskrives utfordringene i landbruket: "På 10 år er antall aktive jordbruksforetak redusert med ca. 30 % og andel arbeidsføre som er sysselsatt innen landbruk avtar. Likevel drives arealene like fullt. I Holmestrand sysselsettes ca. 2,3 % direkte innen landbruket som disponerer 85 % av arealet i kommunen. Strukturrasjonaliseringen vil sannsynligvis fortsette som følge av redusert lønnsomhet i næringen, mer effektive landbruksmaskiner og internasjonal/nasjonal landbrukspolitikk. Skal sysselsettingen opprettholdes innenfor landbruk, må det utvikles ny næringsaktivitet parallelt med strukturendringene. Begrepet "Landbruk Pluss" er en samlebetegnelse på ulike landbrukstilknyttet næringsutvikling. Nisjeproduksjon, gårdsbutikk og "Inn på tunet"-virksomhet er områder sentrale myndigheter har fremhevet som satsingsfelt."

5.1.2 Kulturminner i plansammenheng

Gjeldende kommuneplans arealdel ble vedtatt 16. februar 2005. Kommuneplanen består av en egen samfunnsdel for perioden 2004–2016. I 2008 startet arbeidet med kommuneplanrevisjon for perioden 2009–2021. Det er utarbeidet egen kommunedelplan for Hillestad 2008–2020. I planen framheves kulturlandskapsverdier generelt og området i Hillestad sentrum med kirken, gjestgiveriet og landhandelen som et område av stor kulturhistorisk verdi. For driftsbygninger ute av drift i gårdstun åpnes det etter visse kriterier for bruksendringer, bl.a. som et ledd i bevaring av gårdstunet i jordbrukets kulturlandskap.

Gjeldende kommunedelplan for bysentrum ble vedtatt 20. juni 2001. Arealdelen i denne viser områder med stor verneverdi markert med skravur på kartet. I teksten på kartet heter det: "Enkelbygninger og hele bygningsmiljøer innenfor disse områdene skal bevares". Planen har bestemmelser om endringer, tilbakeføringer, erstatningshus og tilpassing av ny bebyggelse. Den bygger på verdianalyser utarbeidet av kommunen i 1995 og 1996. Kommunedelplanen ses i sammenheng med heftet "Byen under fjellet, Grønne verdier og Bygningsmiljø. Estetisk veiledning" fra 2001. Denne og registreringene i "Bygningsmiljø, byen under fjellet" (1996) skal iflg. kommunedelplanen legges til grunn ved behandling av byggesaker og planer innen bevaringsområdet, og ved fasaderehabilitering.

I heftet "Byen under fjellet" (2001) er kulturhistoriske verdier sett i sammenheng med vurderingen av grøntstrukturer. Kartvedlegget viser en tilnærmet heldekkende evaluering (fra 1996) av byområdet, der avgrensede miljøer som representerer ulike stadier av byens utvikling, er klassifisert i fire kategorier etter verneverdi. Heftet har en stilhistorisk oversikt knyttet til Holmestrands bebyggelse som bakgrunn for estetisk veiledning for restaurering og tilpassing av nybygg. I forordet står det: "Utviklingen av et aktivt kulturmiljø må ta utgangspunkt i vår historie og kulturarv. Holmestrand har en rekke

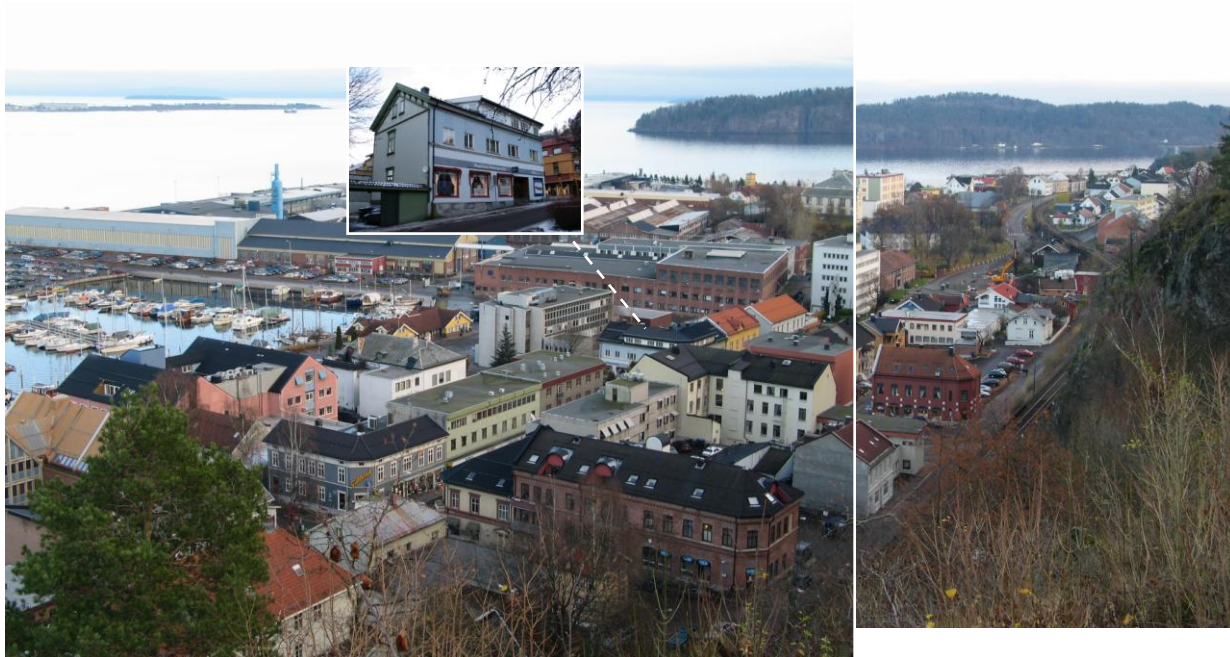

Driftsbygningen på Nedre Nes i Hillestad (0702-310-010). Ingen driftsbygninger har gått tapt i Holmestrand ved 2. omverv. Ved 1. omverv lå denne hustypen på topp med en tapsprosent på 19. Det er i utgangpunktet få eldre driftsbygninger i Holmestrand-materialet, og andelen ute av bruk og i dårlig stand er høy. Prognosene er med andre ord ikke gode. For å imøtegå denne negative utviklingen har kommunedelplan for Hillestad 2008–2020 retningslinjer for omdisponering av driftsbygninger i jordbruket. "Gjennom dispensasjon kan det gis tillatelse til bruksendring av driftsbygninger ute av drift til virksomhet som ikke inngår i landbruksbegrepet, eller til en boenhet for utleie (gjelder ikke låve). Dette for å sikre og vedlikeholde landbruksbygg og utnytte den bygningsressursen disse representerer. Det forutsettes at bruksendring ikke gir negative virkninger for omgivelsene og at bygningens historiske eksteriør ikke endres vesentlig. Bruksendring er et ledd i bevaring av gårdstunet i jordbrukets kulturlandskap". I begrepet driftsbygning inngår også hus som bryggerhus og stabbur.

kulturminner som i dag ikke er tilfredsstillende tatt vare på, men som vil utgjøre en viktig del av den kulturidentitet vi ønsker å skape. Holmestrand må bli kjent som kulturby."

Reguleringsplanen "5 kvartaler i sentrum" trådte i kraft i 2007. Planen gjelder den delen av byen som ble bygd opp igjen etter bybrannen i 1884, der den regelmessige kvartalstrukturen fikk råde. Dette er viktige kjerneområder i byens handlesentrum. Innen planområdet er 8 bygårder foreslått bevart og vist på kartet med skravur.

Målet med utvalget er "(...) å anbefale bevaring av de mest historiske og identitetskapende bygningsmiljøene." "(...) bygninger som har betydning for bevaring av bysentrums historiske karakter og som vil bidra til å bevare byens form og autentisitet". Det legges opp til tilbakeføring til opprinnelig stil. Etasjehøyden i den "gamle kvartalsbyen" er 2–3 etasjer, reguleringsplanen legger opp til 5–7 etasjer ved fortetting. Utfordringen i planområdet er bevaring av eksisterende kvaliteter knyttet til Holmestrands småbypreg sett mot behovet for utviklingsvolumer.

Området for reguleringsplanen "5 kvartaler i sentrum" fra 2007, fotografert i 2004. Det omfatter kjerneområdet i kvartalsbyen som ble bygd opp etter brannen i 1884. Hjørnegårdene på rekka nærmest i bildet er blant de 8 utvalgte med status bevaringsverdige og markerer begynnelsen på planområdet fra nord. Hjørnegården (Dr. Graaruds plass 2, (0702-104-003) som vises med innfelt bilde, var også med i utvalget, men gikk tapt i brann april 2007. Området er ennå ikke bygd opp igjen.

SEFRAK-registreringen har med 25 hus i dette området. Fem hus (gårder og uthus) har gått tapt i de fem kvartalene siden registreringen i 1991. De bevaringsverdige husene i planen er valgt ut etter betydningen i gatebildet, ingen er uthus eller mindre hus. Også enkelte autentiske, men mindre bygårder og boliger er utelatt. Planen gir rom for foretting med hus opp til 5–7 etasjer.

Holmestrand kommunes kulturplan 2008–2016

Retningslinjene for Holmestrand kommunes kulturvernpolitikk trekkes opp i "Rom for kultur" kommunens kulturplan 2008–2016. I kapittelet "Kulturarv" er mål og tiltak formulert. Hovedmålet er: "Holmestrands kulturarv bevares og formidles for å styrke byens identitet, og innbyggernes tilknytning til byen." Delmål 2 er formulert som: "Kulturminner og kulturmiljøer som viser Holmestrands historiske mangfold og særpreg forvaltes og dokumenteres på en helhetlig måte."

Videre heter det: "Kulturarven utgjør vår kollektive hukommelse om tidligere generasjoners samfunn og levekår. Det er viktig at kulturarven bevares, som dokumentasjon av fortiden, og som ressurs i nåtiden og for fremtiden".

Viktige innslag i Holmestrands historie, som gjennom ulike tiltak bør forvaltes og formidles:

- "Byutviklingen, med fokus på bygg, bygningsmiljøer og byggeskikk
- Kystkulturen, med Ødegårdbua som signalbygg
- Fjellet, med kleivene og den gamle kongevei
- Kjente kunstnere som har levd og virket i byen, spesielt Olav Duun og søstrene Backer
- Næringsvirksomhet, med spesielt fokus på industri- og aluminiumsvirksomhet
- De geologiske forholdene"

Det heter videre: "Det er noen områder i Holmestrand som klart står fram som bevaringsverdige. Disse bør få særskilt beskyttelse gjennom fremtidige kommunedelplaner for sentrum. Folks bevissthet om verdiene i eldre bebyggelse og tidsriktige stilarter må økes, særlig blant eiere av gamle hus. Det er

flere interessante bygningsmiljøer som bør bevares og opprustes. Tilpassing av evt. nybygg er meget viktig med hensyn til plassering, skala, arkitektonisk uttrykk, materialvalg og farger."

Nord-Jarlsbergmuseene (NJM) er et interkommunalt foretak der Holmestrand er deleier. Regionmuseet skal sammen med andre aktører forvalte, verne og dokumentere nordfylkets kulturarv. Nord-Jarlsbergmuseene benyttes som rådgivende organ for kulturminneanalyse i byplanleggingsarbeid. I kulturplanen er det formulert som et tiltak at kulturkontoret, NJM og kommunalteknisk virksomhet samarbeider tettere.

Som konkrete tiltak nevnes bl.a. å få fortgang i kulturminneregistreringsarbeidet, utarbeide plan for merking, skilting og tilgjengeliggjøring og at det skal skaffes en oversikt over alle verneverdige bygninger i kommunen.

Vestfoldbanen

Planarbeidet for nytt dobbeltspor på Vestfoldbanen gjennom Holmestrand har pågått siden tidlig på 1990-tallet og forslagene har vært mange. Valg av trasé og stasjon vil få store følger for byens fysiske utvikling, med direkte og indirekte konsekvenser for eldre bebyggelse og bystruktur.

Holmestrand kommune vedtok en reguleringsplan for Vestfoldbanen gjennom byen i april 2009. Denne innebar stasjon i dagen. Men i oktober 2009 fremmet Jernbaneverket ny reguleringsplan for parsell 5 Holm–Holmestrand–Nykirke. Bakgrunnen var at Samferdselsdepartementet gjennom Nasjonal Transportplan (2010–2019), ba Jernbaneverket vurdere en traséføring forbi Holmestrand som lå til rette for en fremtidig høyhastighetsbane med hastighet på 250 km/t. Konsekvensene av dette var at både spor og stasjon måtte flyttes inn i fjell. Kommunen vedtok ny reguleringsplan for dobbeltsporet jernbane og stasjon i fjell november 2009. Arbeidet er planlagt å starte 2010.

Med de nye planene med stasjon i fjell blir de direkte følgene for arealbruk og veistruktur i Holmestrand sentrum mindre omfattende enn tidligere antatt. Det skal utarbeides ny plan for det eksisterende stasjonsområdet i en senere fase.

Området ved dagens stasjon er planlagt som kollektivterminal. Framtiden for dagens stasjonsbygninger har vært et diskusjonstema ved de tidligere planene og vil fortsatt være det. I Jernbaneverkets reguleringsplan fra 7/10-09 heter det: "(...) Vedrørende eksisterende jernbanestasjon (som vil bli behandlet i en senere plan), ble det i forbindelse med gjeldende reguleringsplan for stasjonsområdet gjort vurderinger rundt kvaliteten av eksisterende jernbanestasjon. Jernbaneverket delte ikke da fylkeskommunens synspunkt på at den gamle stasjonen må tilbakeføres opprinnelig standard og ivaretas. Det er av stor betydning for utformingen av stasjonsområdet, hensynet til trafiksikkerhet og effektiv arealutnyttelse at stasjonsbygningen blir revet og det blir bygget en ny som tilfredsstillende dagens behov. Jernbaneverket er fortsatt av denne formening."

Vestfoldbanen, som åpnet i 1881, ble lagt som en høybane på opp til 6 m høye gråsteinsmurer gjennom byen. De gamle veiløpene ble beholdt med veiunderganger. Anlegget bød på store utfordringer på grunn av vanskelige grunnforhold. Høybanen representerte det fremste i sin tids ingeniørkunst. Foruten at den i norsk sammenheng er et sjeldent jernbaneteknisk kulturminne, har den virket konserverende på eldre bystruktur og er en karakteristisk del av byens kulturminnebilde. Mange av de mest verdifulle eldste bygningsmiljøene ligger i nær sammenheng med den. Det er ikke avklart hva som skal skje med banen når toget legges inn i fjellet. En mindre del (ved Bilet) er foreslått bevart som kulturminne. Langs fjorden nord for byen har kommunen planer for etterbruk av jernbanen som gang- og sykkelvei.

Holmestrand jernbanestasjon med hovedbygning og godshus (0702-105-057-059). Stasjonsbygningen ble bygd i 1880 etter programmet for bystasjoner på Vestfoldbanen. Den har nå et sterkt forenklet eksteriør. Det ble SEFRAK-registrert fire bygninger på dagens stasjon. Et snekkerverksted ble revet mellom 1. og 2. omverv. Stasjonsbygningen, godshuset og en smie står. Smia er i dårlig stand, men kommunen har vært innstilt på å bevare den. I "Nasjonal verneplan for kulturminner i jernbanen" er stasjonsbygningene listeført som et miljø som bør vurderes bevart som et byanlegg. Fylkeskommunens syn er at stasjonen bør bevares og tilbakeføres, mens Jernbaneverket vil rive i forbindelse med utbyggingen av ny bane.

Jernbanens arealer frigjøres når bane og stasjon legges i fjell og utløser krav om omdisponering. Så nær den går mye av den mest verdifulle bebyggelsen vil dette føre til endret situasjon for disse. Det har vært fremmet forslag om vei på traséen. Her sett mot Holmestrand politistasjon.

5.2 Tendenser i trusselbildet.

Årlig gjennomsnittlig tap i Holmestrand ligger på 0,79 %. I 2004 lå tapet på ca. 0,75 % pr. år siden SEFRAK-registreringen (1991–92) (Den komprimerte registreringen over to år gjør det mulig å sammenlikne nøkkeltallene i de to omvervene.). Det representerer en liten økning, men gir likevel et relativt stabilt bilde av tapsfrekvensen gjennom de to undersøkelsesperiodene. Fordelingen av tapene i kulturminnebestanden er imidlertid noe annen enn sist.

Ved 1. omverv kom det fram at utviklingen i kulturminnebestanden hadde vært forskjellig for "byen under fjellet", forstadsbebyggelsen og jordbruksbygda Botne. Fortsatt er det forskjell, men dels med andre fortegn. Ved 1. omverv var det jordbruksbebyggelsen som kom dårligst ut sett med de fleste parametere. Bildet er nå noe nyansert. Landbrukssektoren og miljøer knyttet til bondestanden som helhet ligger under gjennomsnittet i tap. Ingen driftsbygninger har gått tapt, men fortsatt er det mange tapte av de små uthusene i gårdstunene, bryggerhus og drengestuer. Om vi ser på fordelingen av hus i dårlig stand, blir også helhetsbildet for landbruksbebyggelsen mindre positivt. Bondestanden som sosial gruppe og typisk gårdsbebyggelse topper fortsatt oversikt over hus som er truet på grunn av dårlig tilstand, noe som gir signaler om at det relativt positive tapsresultatet for 2009 kan være midlertidig.

De mest markante endringene ved 1. omverv var knyttet til forstadsbebyggelsen, særlig småkårsbebyggelsen langs de gamle innfartsveiene, det gjaldt både tap og endringer. Fortsatt "skjer det mye" i disse miljøene, men det er få tap her nå. Mindre endringer og fullføring av påbegynte byggeprosjekter siden sist, samt fortetting med nyere "tilpassede" hus er det som peker seg ut i disse miljøene i de siste fem årene. Mer enn å reflektere en positiv utvikling er nok dette et uttrykk for at saneringen og fortettingen i forstadsbebyggelsen var kommet langt ved forrige omverv, og at det nå er færre autentiske og forfalne hus igjen det kan "skje noe mer med".

Sammenlignet med 1. omverv har utviklingen for kulturminnebestanden knyttet til Holmestrands byhistorie vært mer negativ. De store bybrannene i perioden gir utslag på tapsbildet. Tapet av fem hus i bymiljøene kan spores i resultatene på flere av parametrene. Kulturminner knyttet til Holmestrands gamle byhistorie er ved dette blitt klart svekket i perioden.

Samtidig har avklart løsning for vestfoldbaneprojektet ført til forventninger om "ny giv" i utviklingen av et nytt bysentrum. Gammelt og nytt konkurrerer om knappe arealer på strandflaten under fjellet. Det er neppe til å unngå at presset på den eldre bybebyggelsen vil øke de nærmeste årene. Omfattende planer er spilt ut i det offentlige ordskiftet. I sum framstår den gamle bybebyggelsen som mer sårbar enn før.

For myndighetene er det en utfordring å avveie byens ønske om utviklingsvolum mot vernehensynet. Sist et stort samferdselsspørsmål ble avklart i Holmestrand var da E18-tunnelen gjennom fjellet tidlig på 1980-tallet avlastet byen for gjennomgangstrafikk. Det fikk store byplanmessige følger. Byggeboom og revitalisering av byen etter mange år med usikkerhet førte til en utstrakt sanering av eldre bebyggelse.

Siden midten av 1990-tallet har kommunen arbeidet aktivt med vern av bygninger og miljøer i sentrum. Den har nå et planverktøy som gjør den langt bedre rustet til å møte presset på de gamle bygningene. Kulturminneverdier og områder er definert og vist på kart. Men også bestemmelser i vedtatte planer er utsatt for press. Noe som bl.a. kommer fram gjennom alle diskusjonene om byggehøyder og takformer når byggeplanene i de regulerte områdene konkretiseres på tegnebordene.

Ny arealbruk er den viktigste tapsårsaken i Holmestrand. Både ved 1. og 2. omverv kan halvparten av alle tapene knyttes til ny arealbruk, som derfor kan sies å reflektere en stabil trend. Ny arealbruk som primær tapsårsak fordeler seg på byen og omegn, men med færrest i selve byen. De fleste slike tap har likevel tiknytting til tettstedene. Holmestrand er en kommune i jevn befolkningsvekst i form av tilflytting. Kommunen planlegger for fortsatt vekst der ny utbygging i hovedsak skal foregå i tilknytting til eksisterende tettsteder. Det er rimelig å anta at tettstedspress fortsatt vil være en trussel for eldre bebyggelse i årene som kommer.

0702-104-010, 011. Langgata 17 (innfelt øverst til venstre) og Kirkegata 17 (Gjesten restaurant) gikk tapt i brann februar 2006. Begge hus skal være satt opp i årene etter bybrannen i 1716. Langgata 17 var lenge gjenstand for en av "kulturminnevernets" bevaringskamper i byen. Den ble kalt en "rønne" og det forelå rivevedtak, men huset ble pusset opp – noe som altså viste seg å være forgjeves. Bygningene representerte en port inn til den mest bevarte delen av 1700-tallsbyen, lå i kontrast til moderne hus og var viktige markører av et gammelt gateløp, dvs. rester av en bystruktur fra byens første år. Oversiktsbildet viser området i 2004, før brannen, innfelt nede til høyre dagens situasjon.

Gjenoppbyggingen av "Gjestenkvartalet" illustrerer viktige spørsmål om gjenreising i gamle bymiljøer og forholdet til eldre reguleringsplaner. Området omfattes av "Kommunedelplan sentrum" fra 2001, og de tapte husene er vist som "Verneverdig bebyggelse, bevaring" på kartet. Et forslag for gjenoppbygging ble lagt fram i 2008. Det utløste krav om ny reguleringsplan da planen "(...) avviker noe i forhold til den tradisjonelle arkitekturen i området." Kommunedelplanen forutsetter at bebyggelsen i stor grad skal ha samme stil og utforming som de gamle bygningene. Arkitekten har utfordret dette ved å foreslå et moderne uttrykk. Den planlagte bebyggelsen vil i hovedsak følge den gamle i byggegrenser, takform og høyder, men avvike i materialvalg og detaljutforming. (Innfelt nederst til venstre: Utsnitt av illustrasjon til planforslag 18/2-2008, Arkitekt STUDIO hp). I rådmannens innstilling heter det: "Rådmannen finner at forslaget er en utfordring med ny og tidsriktig arkitektur i det "gamle" Holmestrand sentrum. Arkitektur som tar i seg nye elementer i utforming og materialbruk synes ofte å gi kvalitetsmessige bedre løsninger enn tradisjonelle industrialiserte byggemetoder. En slik arkitektur med utfordrende løsninger vil kreve høy kompetanse i sin utførelse og kan dermed gi den ønskede kvalitet for resultatet." (Forslag til reguleringsplan for kvartal 15, datert 23.04.2008). Planen ble med noen justeringer vedtatt 11.02.2009.

Nordre Forstad var under 1. omverv preget av stor aktivitet fra håndverkere i ferd med å pusse opp gamle hus (foto til venstre). Noe som har satt spor etter seg i registreringsmaterialet. Det er fortsatt situasjonen. Det er ingen tap i området, men en del endringer av ulike grader, og hus som var under ombygging er ferdige. Dessuten er området i ferd med å fortettes, som det kommer fram av bildet til høyre.

Løkka er et av få bevarte småbrukermiljøer, og ligger for seg selv i en lomme i skogen et stykke fra hovedbrukene. Driftsbygningen forfaller, mens innhusene holdes i hevd, i hovedsak til fritidsformål. Bryggerhuset hadde fått nytt tak før 1. omverv, stuebygningen er pusset opp i etterkant. Fasadene er uten endring. Huset har dels fått ny grunnmur, og ny glassert tegl har erstattet uglassert flat og krum tegl. Endringene på bryggerhuset og stuebygningen er klassifisert som type C. (0702-302-012-014)

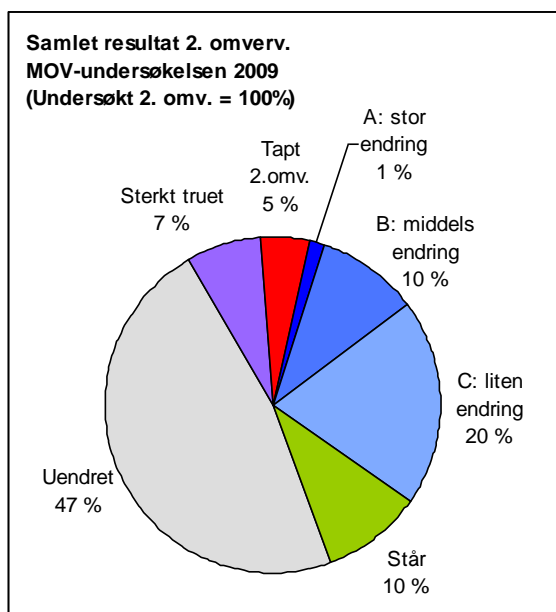

"Holmestrand politistasjon" (0702-104-025) ble bygd i 1864 og var i bruk som rådhus, arrest og tinghus, fra 1950 politikammer. Den har en markant beliggenhet i fonden av Kirkegata bevaringsområde. Bygningen ble, sammen med Fattighuset lenger inn i Kirkegata fredet i 2003. Politiet flyttet ut herfra i 2004 og bygningen ble solgt til private. Den er siden pusset opp og gamle detaljer er kommet fram, bl.a. i den gamle bystyresalen. De gamle glattcellene til politikammeret er nå gjort klare til overnattingsgjester i regi av Holmestrand Fjordhotell.

6 Samlet resultatoversikt MOV 2009

6.1 Kvantitative forandringer samlet 2009

Kommune	1. omverv			Resultat 2. omverv, undersøkt 2009 100 %											
	Under søkt	Tapt		Tapt		Sterkt truet		A: stor endring		B: middels endring		C: liten endring		Står	Øvrige
		antall	%	anta ll	%	antall	%	antall	%	anta ll	%	antall	%		
0105 Sarpsborg	1655	232	14 %	76	5 %	94	7 %	19	1 %	146	10 %	322	23 %	171	595
0702 Holmestrand	477	46	10 %	17	4 %	25	6 %	5	1 %	45	10 %	85	20 %	33	222
0821 Bø	803	111	14 %	29	4 %	56	8 %	9	1 %	53	8 %	114	16 %	41	390
1242 Samnanger	468	102	22 %	21	6 %	36	10 %	6	2 %	36	10 %	60	16 %	42	166
MOV 2009	3403	491	14 %	143	5 %	211	7 %	39	1 %	279	10 %	581	20 %	287	1372

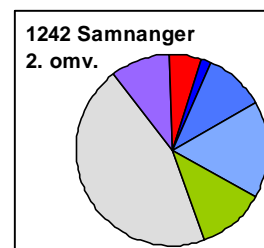
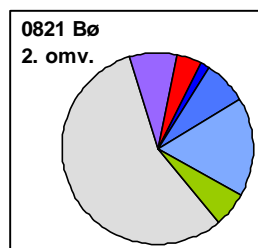
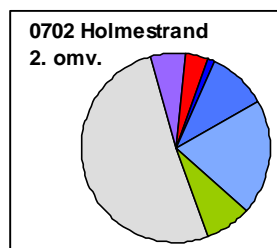
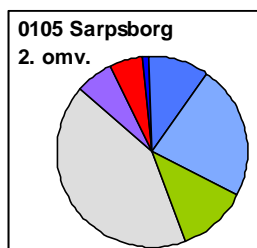
Nøkkeltall MOV 2004–2009: I perioden har 1432 hus gått tapt i de fire kommunene. Det tilsvarer en samlet prosentandel på 4,9 og et årlig tap på 0,98 %.

MOV-undersøkelsen 2009 omfatter 2912 bygninger.

ca. 210 bygninger er så sterkt truet på grunn av svekket teknisk tilstand at de er rivingstruet. Det tilsvarer 7 % av de undersøkte bygningene. Dette er et minimumstall.

Bare 39 hus, dvs. 1 %, er så sterkt ombygde at de er vanskelige å kjenne igjen – endringstype A.

Tallene for tapt, sterkt truet og stor endring (endringstype A) utgjør til sammen en bolk på ca. 13 % av de undersøkte i 2009.

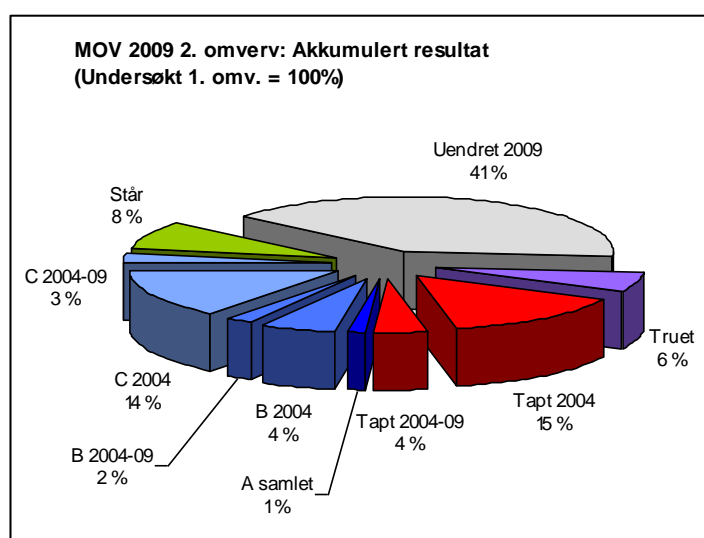

Samnanger har i forhold til antall registrerte høyest andel nye tap – 5,7 %. Men Sarpsborg følger like etter med 5,3 %. Det er med andre ord de mest ulike kommunene i omvervet, både i geografisk forstand og med tanke på kulturminnebestanden, som har de største tapene i perioden. Det følger

trenden som ble antydnet etter 1. omverv. Holmestrand og Bø ligger nærmere hverandre med tap på henholdsvis 3,7 og 4, 2 %.

Når det gjelder det viktigste trusselbildet, tap, truet og endringstype A samlet, er bildet mer moderert. Men også her topper Samnanger med andel på 17 %. Derneft kommer Bø med 14 %, men det er ikke så stor avstand til Sarpsborg som har 13 % og Holmestrand som har 11 %. Det er den relativt store andelen hus i dårlig stand i Samnanger og Bø som gir dette utslaget.

Bykommunene Sarpsborg og Holmestrand ligger på topp når det gjelder andel endrete hus.

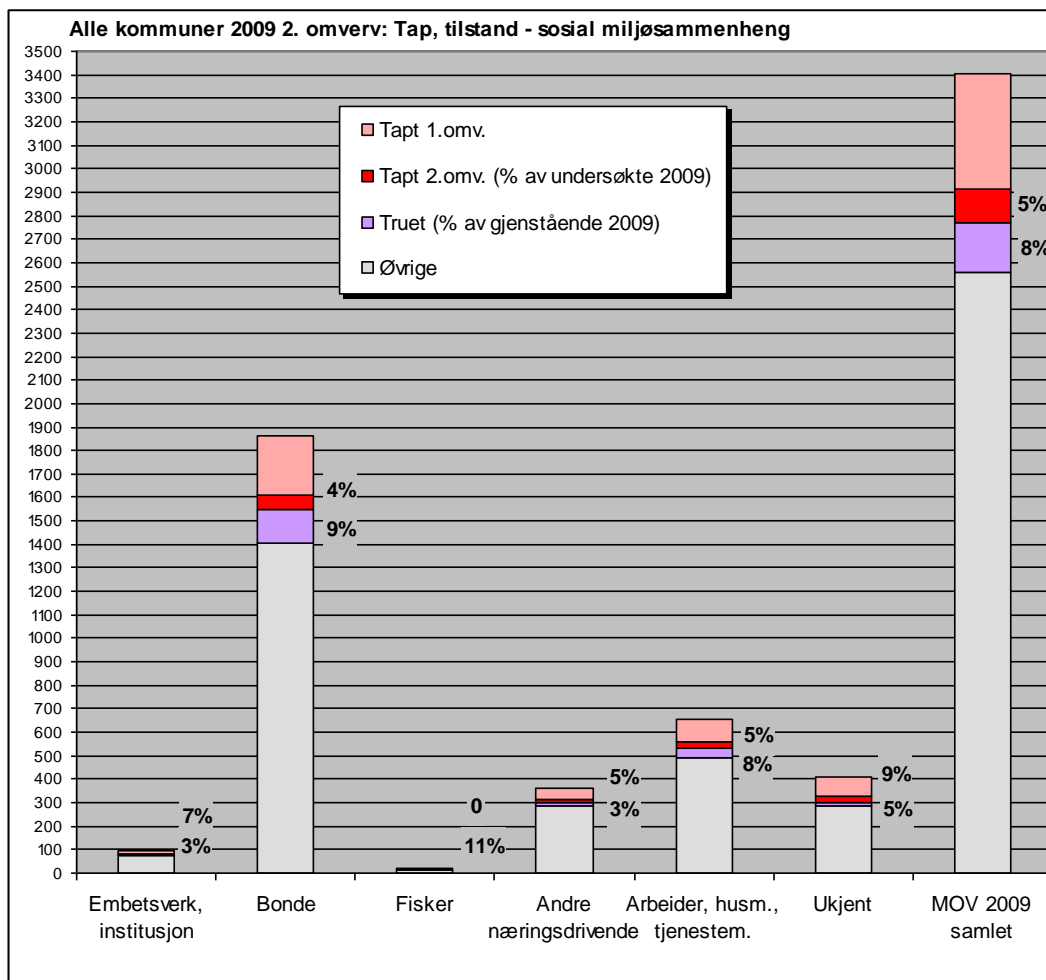

Om man tar utgangspunkt i bygningene som ble undersøkt i 1. omverv, er akkumulert tap i 2009 19 % – mot 14 % i 2004.

Tilsvarende er akkumulert andel tapte, truete og endringsgruppe A nå ca. 26 % – mot 21 % i 2004.

6.2 Kvalitative forandringer

6.2.1 Bestandsutviklingen i forhold til sosial miljøsammenheng

Andelen nye tap i kategorien "Arbeider, husmann, tjenestemann" ligger likt med gjennomsnittet og litt høyere enn bondestanden. Høy andel gjestående hus i kritisk dårlig stand tilsier flere tap også i nærmeste framtid for begge gruppene. Den lille gruppen hus knyttet til fiskerstanden har ikke tap, men høy prosentandel hus i dårlig stand.

"Andre næringsdrivende" ligger likt med gjennomsnittet når det gjelder tap, mens hus knyttet til embetsverk og offentlige institusjoner har tap over gjennomsnittet. I begge disse kategoriene er andelen hus i dårlig stand relativt lav.

De fire kommunene som ble undersøkt i 2004–2009 er svært forskjellige når det gjelder kulturhistorisk bakgrunn, noe som gjenspeiler seg i kulturminnebestanden. Særlig de gamle bykommunene Holmestrand og Sarpsborg skiller seg ut med et bredere spekter kulturminner i fordelingen på sosiale miljøer og hustyper. Også Samnanger har, med utgangspunkt i industristedet Tysse, et merkbart innslag av hus med annen bakgrunn enn den tradisjonelt jordbruksrelaterte.

I sosial miljøsammenheng reflekteres tilknyttingen til "bynæringene" først og fremst i kategorien "Andre næringsdrivende". I 2009 peker Holmestrand seg ut med flere tap som berører de gamle bymiljøene. De mange bybrannene i perioden spores bl.a. i tapstallene for "Andre næringsdrivende", som her ligger over gjennomsnittet, mens den ligger under i de andre kommunene. Dels kommer "byen" også fram i kategorien "Arbeider, husmann, tjenestemann", der materialet for Sarpsborg og

Holmestrand bidrar med en anselig mengde hus knyttet til opprinnelige arbeidsmiljøer (rundt 40 % av småkårssegmentet). Dette segmentet peker seg ikke ut som spesielt utsatt for tap i denne perioden, men ligger likt med eller litt under gjennomsnittet.

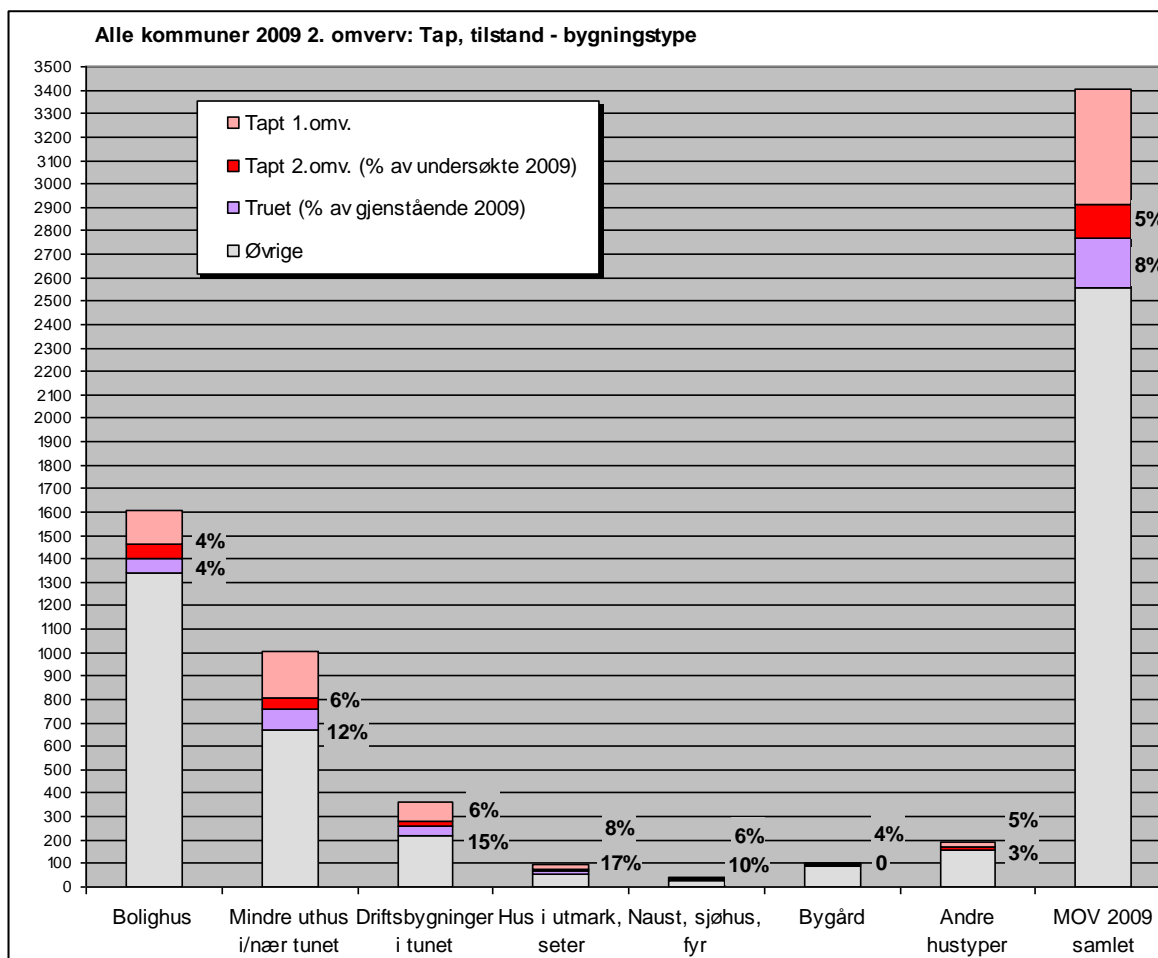
Til tross for stort innslag eldre by- og tettstedsbebyggelse, er hus som dokumenterer primærnæringenes historie i flertall også i bykommunene. I landbrukskommunen Bø er disse nærmest enerådende.

Tapsandelen i bondestanden ligger litt under gjennomsnittet samlet. Det er særlig Bø, men også Samnanger som bidrar til dette "positive" resultatet. I Sarpsborg og Holmestrand følger bøndene gjennomsnittet. Tapsandelen for bebyggelsen knyttet til husmannsplassene ligger derimot klart over gjennomsnittet samlet. Her er det igjen forholdene i Bø og Samnanger som gir utslaget. Resultatet samsvarer bare delvis med trenden fra 1. omverv. Også da lå Bø på topp, men i tillegg hadde Holmestrand høye tapstall, mens Samnanger lå i den andre enden av skalaen.

Den tilsynelatende bedre situasjonen for småkårsbebyggelsen i Holmestrand og Sarpsborg må ses i lys av betydelig reduksjon ved 1. omverv. Bestanden er med andre ord markert desimert i utgangspunktet, særlig om man tar med seg arbeiderstuene. Og andel gjenværende i dårlig stand er over gjennomsnittet i Bø og Samnanger, så prognosene framover er fortsatt dårlige.

Kategorien "Fisker" er representert i alle kommuner unntatt Bø og med flest i Samnanger. I år er det ingen tap her, ved 1. omverv var det tap i Samnanger. Det må bemerkes at "fiskerbonden" ikke trer fram som egen gruppe i SEFRAK. De fleste kombinasjonsbrukene langs kysten vil nok være registrert som "bonde".

6.2.2 Bestandsutviklingen i forhold til bygningstyper

Det er jordbrukets bygninger i tun og utmark, samt sjøbrukets hus som har de høyeste tapsprosentene, og høyest andel hus i kritisk dårlig stand. Utmarkshusene peker seg ut som særlig utsatte. Bolighusene ligger noe under gjennomsnittet på begge parametere.

Det er som forventet jordbrukets bygninger i tun og utmark som har vært mest utsatt for tap. Høy andel hus i dårlig stand tilsier at tapene vil ligge høyt også i overskuelig framtid.

Det er bare i Samnanger og Bø at utmarkshusene er i et antall av betydning, og tapstall og andel i dårlig stand ligger over gjennomsnittet i begge kommuner. Det er først og fremst situasjonen for utløer, sommerfjøs og seterfjøs som gir dette bildet. Ingen seterstuer har gått tapt mellom 1. og 2. omverv. Dette i motsetning til 1. omverv.

Når det gjelder driftsbygningene i tunet kommer kategorien "fjøs, stall, låve" dårligere ut enn den mer moderne "enhetslåven", både mht. tap og andel i dårlig stand. Det er særlig den noe mer alderdommelige bestanden av driftsbygninger i Bø som gir dette resultatet, men også Sarpsborg.

Det samlede resultatet for gruppen "Mindre uthus i/nær tunet" ligger over gjennomsnittet både for tap og særlig mht. tilstand. Det samsvarer med trenden etter 1. omverv, men som sist er det store variasjoner mellom hustypene i gruppen. Mest utsatt er sidebygningene med bryggerhus og drengestuer, men også småhus som smier, skjul, utkjellere m.m. Byuthusene i Sarpsborg framstår som en særlig utsatt gruppe, nå som ved forrige omverv. Stabburene har som sist lav tapsandel, men flere er i dårlig stand – det siste gjelder alle kommunene som har innslag av stabbur av betydning, dvs. alle unntatt Samnanger.

Selv om Sarpsborg og Holmestrand har kystlinje og Holmestrand har bakgrunn som gammel sjøfartsby, gjør kulturminner med tilknytning til sjøen svært lite av seg i materialet. Langt de fleste

sjøbrukshusene er registrert i Samnanger og det er bare her det er tap – som gjelder naust. Og andelen gjenværende naust i dårlig stand er relativt høy.

Bolighusene ligger samlet under gjennomsnittet både mht. tap og de kritisk dårlige, men Bø skiller seg ut med tap over gjennomsnittet. Det er flere brente våningshus tilknyttet gamle husmannsplasser som ligger bak en del av disse tapene.

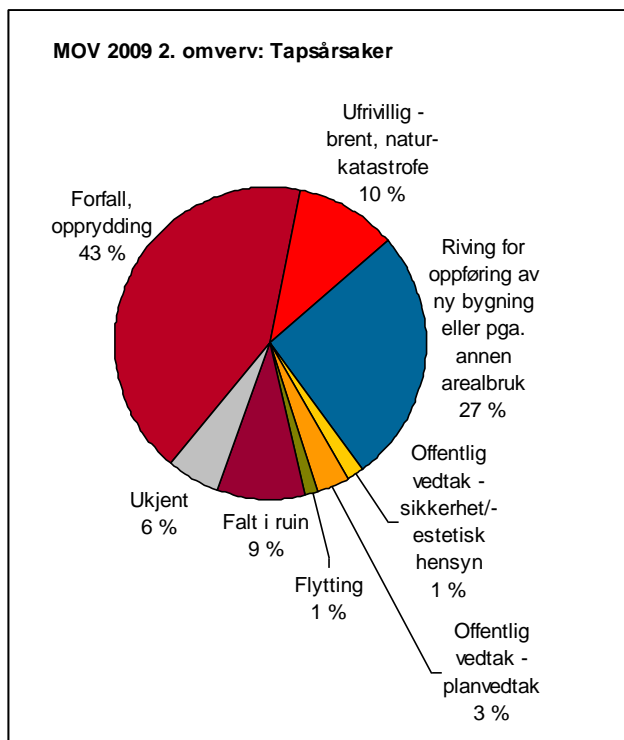
Alle kommunene har eksempler på hus som er satt i stand uten "Endring" i forhold til MOV-kriteriene siden 1. omverv. Det gjelder også hus som før var truet. Flere hus kan defineres som tilbakeførte – i streng og mindre streng forstand. Noen av disse kan knyttes til bistand fra offentlige midler som SMIL-institusjonen, det gjelder særlig i Bø.

Fortsatt er det boligshusene som endres mest og som har flest omfattende endringer. Men både Samnanger og Bø har et relativt høyt innslag av driftsbygninger som er endret i perioden. Trenden kan også til en viss grad spores i Sarpsborg. Noe gjelder delrivinger, men det er flere eksempler på at de blir satt i stand. Tallene viser at tross høye tapstall og høy andel i dårlig stand, blir deler av bestanden med eldre driftsbygninger holdt i hevd.

Sjøbrukets hus hadde lav andel endrete ved 1. omverv og få nye i 2009. Men det er eksempler på naust og sjøbuer som er pusset opp uten "Endring".

Felles for alle kommuner er at når hus pusses opp og detaljer skal fornyes, er det sveitserstilen man henter forbilder fra, enten det kan kalles tilbakeføring i streng forstand eller ikke. Det er få tilfelle av "nyklassisisme". Denne tendensen kom klart fram etter 1. omverv og er fortsatt gjeldende. Det er elementer etter endringer fra andre epoker utover 1900-tallet som skrelles av. Trenden med å ta i bruk tradisjonsinspirerte materialer og former er merkbart økende. Fjerning av kledning, gjerne i kombinasjon med nye torvtak, er en typisk endring på mindre tømmerhus, særlig sporbar i Bø.

6.2.3 Tapsårsaker

I hovedtrekk er det godt samsvar med fordelingen av tapsårsaker etter 1. omverv.

Den viktigste grunnen til at hus går tapt er at de ikke lenger er i bruk og at de forfaller. Litt over 50 % av tapene kan relateres til forfall, direkte eller indirekte. Det er som ved 1. omverv.

Ny arealbruk kommer som en god nummer to med 27 % av tapene. Det er et par prosent lavere enn etter forrige omverv.

Som sist har Holmestrand størst segment med ny arealbruk som tapsårsak – 50 %. Sarpsborg følger etter med 34 % og har økt sin andel noe i forhold til 2004. Det er stor avstand til Bø og Samnanger i dette.

Innslaget av tap på grunn av offentlige vedtak har sin bakgrunn i Sarpsborg og gjelder vedtak om riving på grunn av støyforhold fra vei, samt større utbyggingsprosjekter.

Brann står bak en større del av tapene denne gangen – 10 mot 2 % sist. Det er en serie med bybranner i Holmestrand og branner i våningshus på småbruk og plasser i Bø som gir dette resultatet. Det er også tap på grunn av brann i Sarpsborg, men ikke flere enn ved 1. omverv.

Kilder

Litteratur

Ascheoug og Gyldendals *Store norske leksikon*, 1994 og "storenorskeleksikon.no", 2010.

Broe, Unni og Skogstad, Solrun. *Gamle hus da og nå*. Status for SEFRAK-registrerte bygninger i Holmestrand kommune. Vestfold fylke 2004. Riksantikvaren.

Bruerberg, Widar og Klingan, Per Øivind. 2002. Holmestrand 250 år. En reise gjennom Botnes og Holmestrands historie.

Dahl, Åse. 1991. Langs Kongeveien fra Vollsås til smørstein. Holmestrand kommune.

Forlaget Norske Gardsbruk 1947, *Norske Gardsbruk Vestfold Fylke I*

Holmestrand kommune. 2001. *Byen under fjellet*. Grønne verdier og Bygningsmiljø. Estetisk veiledning.

Holmestrand kommune. 2001. *Kommunedelplan bysentrum*, Holmestrand 20. juni 2001.

Holmestrand kommune *Kommuneplan for Holmestrand, 1989. 1990–2000*. Arealdelen, kart og hefte.

Holmestrand kommune 2009. *Planprogram fra arbeidet med kommuneplanens arealdel 2010–2022*. Holmestrand 16.12.2009. www.holmestrand.kommune.no, planer.

Holmestrand kommune 2009. *Om landbruket i Holmestrand* www.holmestrand.kommune.no, planer.

Holmestrand kommune 2008. *Rom for kultur. Holmestrand kommunes kulturplan 2008–2016*. www.holmestrand.kommune.no, planer.

Holmestrand kommune 2008. *Kommunedelplan for Hillestad 2008–2020*. www.holmestrand.kommune.no, planer.

Holmestrand kommune 2008. Forslag til reguleringsplan for kvartal 15 – Gbnr. 127/99 og 127/32, Gjestentomta – første gangs behandling. Holmestrand 23.04.2008. www.holmestrand.kommune.no, planer.

Holmestrand kommune 2009. Reguleringsplan for Vestfoldbanen parsell 5 Holm–Nykirke - stasjon i fjell - offentlig ettersyn. Holmestrand 19.08.2009

Jarlsberg Avis. Lokalavis Holmestrand. Diverse artikler www.jarlsbergavis.no

Jernbaneverket. 2009. Nytt dobbeltspor Holm - Nykirke. Brosjyre. www.jernbaneverket.no/vestfoldbanen

Jernbaneverket. 2009. Reguleringsplan. Parsell 5 Nytt dobbeltspor Holm – Holmestrand - Nykirke. Dok. nr. UYB-53-A-10120. 07.10.2009. www.jernbaneverket.no/vestfoldbanen

Nord-Jarlsbergmuseene. Diverse nettsider. www.nord-jarlsberg.museum.no

Olaussen, Marie. 2010. Livet i Fattighuset <http://fattighuset.blogspot.com/>

Reguleringsplan for Vestfoldbanen parsell 5 Holm–Nykirke - stasjon i fjell - offentlig ettersyn.

Sanner, Egil Kristoffer. 1967. *Botne bygdebok, bind 3*. Holmestrand

Tvilde, Dag m.fl. 1994. *Byform og strukturanalyse av Holmestrand*. Asplan VIAK a.s. for NSB BRS

Unneberg, Sigurd. 1952 *Botne bygdebok, bind 1*. Gårds- og slektshistorie. Oslo/Gjøvik.

Aamodt, Øivind. 1995. *Skinner og minner*, "Holmestrand by". Modernisering av Vestfoldbanen. Roslands arkitektkontor as for Fylkeskultursjefen i Vestfold/NSB BRS.

Arkiver, registre, internettadresser.

Digitalarkivets folketellinger. <http://digitalarkivet.uib.no/>

Dokumentasjonsprosjektet. /www.dokpro.uio.no/. Matrikkelutkastet av 1950.

Miljøstatus i Norge. www.mistin.dep.no

SEFRAK-registreringen Holmestrand 1991–92, skjemaer og kart.

Statistisk sentralbyrå. 1981. *Dokumentasjon 1980*. Kongsvinger.

Statistisk sentralbyrå. 1982. *Folke- og bustadteljing 1980*. Kongsvinger.

Statistisk sentralbyrå. 1992. *Folke- og bustadteljing 1990* Oslo-Kongsvinger.

Statistisk sentralbyrå. Faktaark, 1999. *Jordbrukstelingen Holmestrand* (www.ssb.no).

Statistisk sentralbyrå. 2009. *Befolkningsutviklingen i kommunene*. (www.ssb.no).

Statistisk sentralbyrå. 2009. *Tall om Holmestrand kommune*. (www.ssb.no).

Statens kartverk. Topografisk hovedkartserie M711, 1813 IV, 1814 III

Muntlig informasjon: Åse Dahl. Holmestrand kommune.

Kartportal for "12 kommunesamarbeidet i Vestfold". <http://kart.tonsberg.kommune.no/webinnsyn/>

Topografisk kart 1:100 000: 14 B Moss 1869 og 1912, og Norge 166/16 ca. 1850–60. Statens kartverk Hønefoss.

Rektangelkart 1:25 000, 14 B2 og 14B3, Kap. N. Ræder 1907. Statens kartverk Hønefoss.

Rektangelkart 1:20 000, 14 BG Ltn. Heyerdal 1825. Statens kartverk Hønefoss.

Vedlegg 1. Andre omverv. Bygningstyper: Tap – endring – tilstand

0702 Holmestrand 2. omverv	Under-søkt 1.omv.	Tapt 1. omv.		Under- søkt 2.omv.	Tapt 2. omv		Gjen- stående 2.omv	Endret: A, B, C*		A: stor endring*		B: middels endring*		C: liten endring*		Står*	Uendret	Derav truet*	
		antall	%		antall	%		antall	%	antall	%	antall	%	antall	%			antall	%
Våningshus	187	18	10 %	169	4	2 %	165	60	36 %	3	2 %	20	12 %	37	22 %	11	94	6	4 %
Bolig	113	5	4 %	108	3	3 %	105	42	40 %	1	1 %	16	15 %	25	24 %	10	53	3	3 %
Bolighus	300	23	8 %	277	7	3 %	270	102	38 %	4	1 %	36	13 %	62	23 %	21	147	9	3 %
Sidebygning	30	4	13 %	26	3	12 %	23	5	22 %	0	0 %	1	4 %	4	17 %	3	15	3	13 %
Stabbur, loft	19	1	5 %	18	0	0 %	18	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	1	17	4	22 %
Andre små uthus i/nær tunet	14	3	21 %	11	1	9 %	10	1	10 %	0	0 %	0	0 %	1	10 %	0	9	2	20 %
Uthus knyttet til bolig/bygård	19	4	21 %	15	1	7 %	14	3	21 %	1	7 %	0	0 %	2	14 %	2	9	0	0 %
Mindre uthus i/nær tunet	82	12	15 %	70	5	7 %	65	9	14 %	1	2 %	1	2 %	7	11 %	6	50	9	14 %
Driftsbygninger i tunet	31	6	19 %	25	0	0 %	25	4	16 %	0	0 %	2	8 %	2	8 %	3	18	5	20 %
Seterbu/sel	2	0	0 %	2	0	0 %	2	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	2	1	50 %
Seterfjøs	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	1	0	0 %
Naust, sjøbu	2	0	0 %	2	0	0 %	2	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	2	0	0 %
Hus for utmark, sjøbruk	5	0	0 %	5	0	0 %	5	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	5	1	20 %
Bygård	23	1	4 %	22	2	9 %	20	6	30 %	0	0 %	2	10 %	4	20 %	2	12	0	0 %
Næringsbygg	9	3	33 %	6	0	0 %	6	3	50 %	0	0 %	0	0 %	3	50 %	1	2	0	0 %
Forretningsbygg	5	0	0 %	5	1	20 %	4	2	50 %	0	0 %	0	0 %	2	50 %	0	2	0	0 %
Hotell, gjestgiv., m.m.	3	0	0 %	3	1	33 %	2	1	50 %	0	0 %	0	0 %	1	50 %	1	0	0	0 %
Skole	5	0	0 %	5	0	0 %	5	2	40 %	0	0 %	2	40 %	0	0 %	0	3	0	0 %
Forsamlingshus	2	1	50 %	1	0	0 %	1	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	1	0	0 %
Sykehus, pleiehjem	1	0	0 %	1	0	0 %	1	1	100 %	0	0 %	1	100 %	0	0 %	0	0	0	0 %
Kommunehus	2	0	0 %	2	0	0 %	2	1	50 %	0	0 %	0	0 %	1	50 %	0	1	0	0 %
Stasjonsbygning	4	0	0 %	4	1	25 %	3	1	33 %	0	0 %	0	0 %	1	33 %	0	2	1	33 %
Hytte	2	0	0 %	2	0	0 %	2	2	100 %	0	0 %	0	0 %	2	100 %	0	0	0	0 %
Annet	1	0	0 %	1	0	0 %	1	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	1	0	0 %
Ukjent	2	0	0 %	2	0	0 %	2	1	50 %	0	0 %	1	50 %	0	0 %	0	1	0	0 %
Andre hustyper	36	4	11 %	32	3	9 %	29	14	48 %	0	0 %	4	14 %	10	34 %	2	13	1	3 %
Holmestrand samlet	477	46	10 %	431	17	4 %	414	135	33 %	5	1 %	45	11 %	85	21 %	34	245	25	6 %

* gjenstående 100 %

Vedlegg 2. Andre omverv. Registreringskretser: Tap - endring – tilstand

	0702 Holmestrand 2. omverv	Under- søkt 1.omv.	Tapt 1. omv.		Under- søkt 2.omv.	Tapt 2. omv		Gjen- stående 2.omv	Endret: A, B, C*		A: stor endring*		B: middels endring*		C: liten endring*		Står*	Uendret	Derav truet*	
			antall	%		antall	%		antall	%	antall	%	antall	%	antall	%			antall	%
100 Holmestrand	101 Holmestrand I	43	4	9 %	39	0	0 %	39	19	49 %	1	3 %	6	15 %	12	31 %	3	17	0	0 %
	103 Holmestrand III	44	1	2 %	43	2	5 %	41	15	37 %	1	2 %	4	10 %	10	24 %	3	23	0	0 %
	104 Holmestrand IV	26	0	0 %	26	4	15 %	22	7	32 %	0	0 %	2	9 %	5	23 %	3	12	0	0 %
	105 Holmestrand V	72	11	15 %	61	4	7 %	57	21	37 %	1	2 %	6	11 %	14	25 %	7	29	3	5 %
	106 Smørstein	11	1	9 %	10	0	0 %	10	3	30 %	0	0 %	1	10 %	2	20 %	2	5	1	10 %
	107 Blekvollen	2	0	0 %	2	0	0 %	2	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	1	1	0	0 %
	201 Gunnerud	18	2	11 %	16	0	0 %	16	3	19 %	0	0 %	1	6 %	2	13 %	1	12	3	19 %
	202 Kårjord	16	0	0 %	16	0	0 %	16	4	25 %	0	0 %	2	13 %	2	13 %	1	11	2	13 %
	203 Rove	13	1	8 %	12	0	0 %	12	3	25 %	0	0 %	1	8 %	2	17 %	0	9	0	0 %
	205 Sommerro	1	0	0 %	1	1	100 %	0	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0	0 %
200 Ekeberg og Borg	207 Ramberg	4	1	25 %	3	0	0 %	3	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	1	2	0	0 %
	208 Kleiverud	1	0	0 %	1	0	0 %	1	1	100 %	0	0 %	0	0 %	1	100 %	0	0	0	0 %
	209 Kleivan	1	1	100 %	0	0	0 %	0	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0 %	0	0	0	0 %
	210 Hvitstein	6	1	17 %	5	0	0 %	5	1	20 %	0	0 %	1	20 %	0	0 %	0	4	3	60 %
	211 Solhøy	9	2	22 %	7	0	0 %	7	3	43 %	0	0 %	1	14 %	2	29 %	1	3	0	0 %
	213 Gausen	2	0	0 %	2	0	0 %	2	1	50 %	0	0 %	0	0 %	1	50 %	0	1	0	0 %
	214 Neperud	8	0	0 %	8	0	0 %	8	5	63 %	1	13 %	1	13 %	3	38 %	1	2	0	0 %
	215 Gudum	9	0	0 %	9	0	0 %	9	3	33 %	0	0 %	1	11 %	2	22 %	0	6	0	0 %
	216 Bentsrud	8	1	13 %	7	0	0 %	7	4	57 %	0	0 %	3	43 %	1	14 %	1	2	0	0 %
	301 Korsgården	35	3	9 %	32	1	3 %	31	7	23 %	1	3 %	3	10 %	3	10 %	1	23	3	10 %
300 Gullhaug og Hillestad	302 Solberg	24	3	13 %	21	0	0 %	21	6	29 %	0	0 %	1	5 %	5	24 %	1	14	4	19 %
	303 Bringaker	13	1	8 %	12	0	0 %	12	4	33 %	0	0 %	2	17 %	2	17 %	0	8	1	8 %
	305 Berg	13	5	38 %	8	0	0 %	8	1	13 %	0	0 %	1	13 %	0	0 %	1	6	0	0 %
	306 Sollifeltet	11	2	18 %	9	0	0 %	9	4	44 %	0	0 %	1	11 %	3	33 %	0	5	0	0 %
	307 Fosskogen	12	0	0 %	12	2	17 %	10	2	20 %	0	0 %	2	20 %	0	0 %	1	7	0	0 %
	308 Island	5	0	0 %	5	2	40 %	3	1	33 %	0	0 %	0	0 %	1	33 %	0	2	2	67 %
	309 Skarrebo	25	4	16 %	21	0	0 %	21	8	38 %	0	0 %	2	10 %	6	29 %	2	11	0	0 %
	310 Hillestad	23	2	9 %	21	0	0 %	21	5	24 %	0	0 %	2	10 %	3	14 %	2	14	1	5 %
	311 Odderud	22	0	0 %	22	1	5 %	21	4	19 %	0	0 %	1	5 %	3	14 %	1	16	2	10 %
		Holmestrand samlet	477	46	10 %	431	17	4 %	414	135	33 %	5	1 %	45	11 %	85	21 %	34	245	25

* gjenstående 100 %

Vedlegg 3. Kart over Holmestrand

